

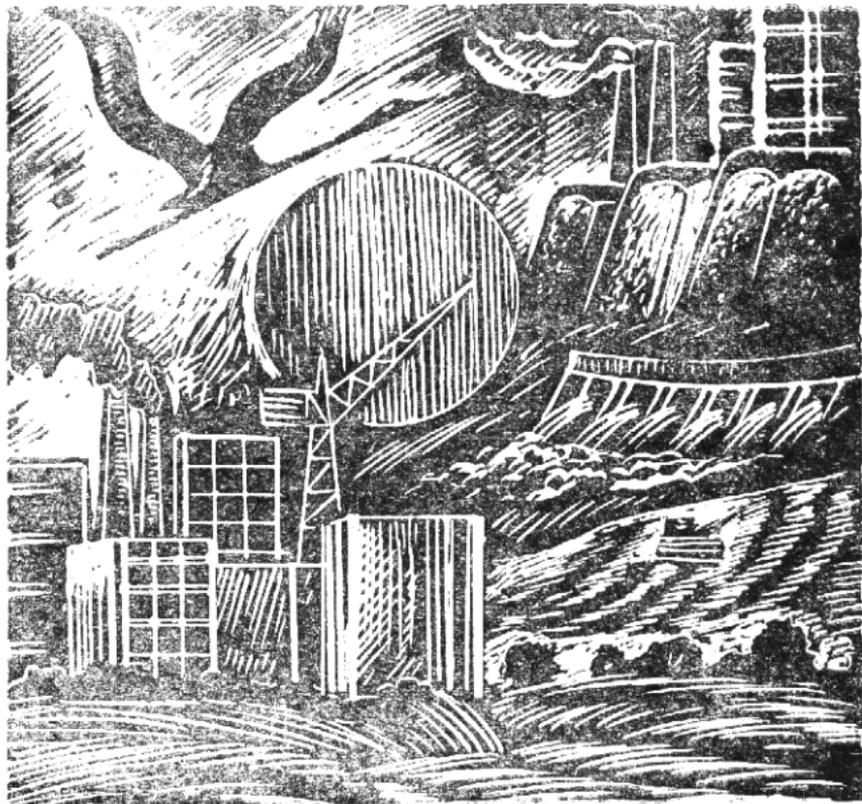

КЕҢЕСБАИ РАХМАНОВ

ТАҢ АШЫҒЫ

КЕҢЕСБАЙ РАХМАНОВ

ТАҢ АШЫҒЫ

[қосықлар хәм поэмалар]

„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“ БАСПАСЫ
НӨКИС—1978-ЖЫЛ

КК 2
Р 8

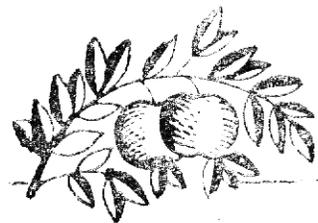
3703040200
М—357(06)—77

Берлак атындагы сыйлыктын лауреаты шайыр Кеңесбай Рахмановтың „Таң ашығы“ кітабы оның үшінші қосықлар тоңламы. Оған шайырдың соңғы жыллары жазған қосықтары менен поэмалары киргизілген.

Автордың ой ағысларынан дөреген поэтикалық қосықларында Ұатан, партия, тууылған жерге болған мұхаббат, дослық, адамгершілік сезімлер йошлы жырланады.

К. Рахмановтың поэмаларының тематикасы кең, оның қаҳарманлары дәслепки комсомоллар, ҳазирги өз заманласларының дөрегіушілік ислери кызыклы уақыяларда сөз етпеледи.

ҚОСЫҚЛАР

ТУҰЫЛҒАН ЖЕР ТОЛҒАНЫСЛАРЫ

[қосықлар дүркини]

Кел, оқыұшым, атланайық алысқа,
Инсан таныс, дала таныс, жол таныс,
Қара, анаұ дәрьядағы ағысқа,
Онда бардай түүесилмес толғаныс.

Көптен берли сағындым мен сапарды,
Жолға шықтым. О өзлериң қоллаңыз!
Шексиз дала еслетеди атамды.
Бар онда да таұсылмастай толғаныс.

Қарап тұрсам ана – жердің сыйқына,
Гөззалланар, хәр күнинде толған ис.
Хеш нәрсе жоқ мүлгип жатқан уйқыда,
Беринде бар ада болмас толғаныс...

* * *

Сен дегенде ағылмасын жыр қайдан!
Туұылған жер – тербетілген бесним.
Самалларың кеуилимнен ұлт айдар,
Хәр соқпағын – ығбалыма есигим.

Туўылған жер, сен—бабамнан мйрасым.
Сен жалаңаш, шыр питпеген жер едің.
Қойнындағы ыссы қумдай сыйласық
Тапты сеннен байлықтардың дерегин.

Ойлай көрме шығарды деп пәс қылық—
Келбетинди сол қалпінде көшірсем.
Дәрья, теңиз, көлдерине асқынып
Мақтаншақлық ете қойсам, кешир, сен.

Өз перзенти анасына айта алмас
Сулыұлығын, гөззаллығын, шырайын.
Бирақ та мен сөз келгенде қайтармас
Еркетайың болып өссем, не қылайын?

Сениң көркің қандайлығын түсінер,
Ақ қағазға еркін бермес сағыныш.
Сени ойласам ой кеудімди өсірер,
Саған қарай талпынаман асығыс.

Қаратау деп қопсынбаспан сыртта мен,
Болғанман—ғой Эльбруста, Саянда.
Бирақ сениң бір тасыңды жұртқа мен
Берер едим бәлент таудай баянлап...

Туўылған жер, мениң ғарры анамсаң,
Қушақлайман: өзің сыла, өзің өп.
Атланарда иштен тынып қаларсаң,
Жазылажақ қосығымның сөзі боп...

* * *

Саған қарсы бір сөз айтыу нуксандай,
Сәл нәрсеге қыйналаман, парлайман.
Өз уясын патасламас қулардай—
Намысыңа дақ түсірмей қорғайман.

Туўған жерге тил тийгизип болар ма?
Өз анасын кемситер ме баласы?!
Хайуанларше? Жыртқышларше?? Олар да
Жасайды ғой тоғайына таласып.

Гүзли-бәхәр батпағың бар. белшерден
Батсамдағы жыйырылмас маңлайым.
Жаз күнлери шаңың менен өлшермен
Басқа жұрттан айырмаңның қандайын.

Басымдағы дәулетимсең таймаған,
Мен,—қолыңда шыр айланған уршығың,
Кең даланды көргендеймен айнадан
Өзге елде палау жесем бір шукым.

Қонақ болдым аэропортта, вокзалда
Гүллер тутты зауық бағышлап кеуліме.
Түрлі гүлдер. . О, туўған жер, мен сонда
Асыққанман ғауашаңның гүліне!

Көп кешіксем —бардай үлкен айыбым,
Ал сен күтпін сол қалпін, сол пішінде.
Сағынғанман Әмиүдәрья қайығын
Енисейде „Метеор“ дып ишінде.

Қайда барсам, нени ойласам, бәрінде
Туўылған жер қудиретіңе табындым.
Жұлдызларға сәубетлескен Памирде
Жумыртаудың төбелерін сағындым.

Сен екенсең куўанышым қайда да!
Гәўхар көзім—сенлик қуяш, таң, сағым.
Пышық мурны батпайтуғын Тайгада
Сары қумлы кең саҳраңды аңсадым.

* * *

Кең көкирек керек дейди-ау. Көкирек
Планетаны сыйғызбаған менен де—
Шыққан ұақта өз иргеннен шетирек
Сайрал турсын Туұылған жер дегенде!

Жүрек керек, жүрек дейди-ау! Сол жүрек
Мәзи мүшең болып қалмай денеңде—
Дослар менен кеткен ұақта шетирек
Йошып турсын Туұылған жер дегенде!

* * *

Көп жигит бар иске маман, күшли, жас,
Қайда күтпес пуллы мийнет базары?
Бирақ олар сени таслап кете алмас,
Сенде жеген бир тислем нан мазалы.

Қадиринди билер ме ел гезбеген—
Алладан да алдын айтып ағынды?
Басқа жакта хорланғанша сөз бенен
Сенде жеген бир жудырық татымлы.

Муҳаббат—бул ашықлардың мөлдеги,
Тең болса да ләззети оның екеуіге—
Узатылған қызлар бизиң елдеги
Сыңсып жылар туўған журттан кетерде.

Көп каршығаң ушып кетти алысқа,
Бүгин билим шыңларына байланар,
Ертең шерик болып сенлик намысқа
Сағыныштан туғырына айланар.

Сеннен айырыў— көкиректен атыўдай,
Айралыққа ҳасла дәтим шыдамас,

Басқа жакқа сапар шексем, япырмай,
Тасбакадай жолым сирә мандымас.

Ұатан!—десең парқына жет сөзиниң
Аңсат емес ұатан менен сүйиспек.
Уллы ұатан түсинигин сезиндим
Сениң ууыс топырағыңды ийискеп.

* * *

Бир сөз артық, бир сөз кемис болмағай,
Туұылған жер, тәрийплеўим дым қыйын.
Мени сениң қудиретиң қоллағай,
Әмиўдәрья болып бүгин булқыйын!

Сыйпаламай нәзик сөздин заманы
Өтип кетти. (Айтыў керек жасырмай).
Сүйиў ушын ҳазиргиниң адамы:
Нур шашайын Дослық Тақыятасыңдай!

Қуры мақтаў жаға бермес қулаққа,
Жаксы сөзлер қала берер аз болып.
Халыққа керек болыў ушын бул ұақта:
Үстиртинде атылайын газ болып!

Алжы- булжы сөз шықпағай тилимнен,
Гәп айтқан соң тыңламай ма самал да?
Журтлар жаксы көриў ушын бүгиннен
Ырғалайын дақыл болып даланда!

Сөйлегенде ҳәмме қалғай тамсанып!
Балық десе мойыны гүрт үзилген
Қаракеңниң аўыў ушын аңсары—
Аралың боп толқыйыншы бүгин мен!

Байрамларда нәрестелер көтерген
Шардай сөзден ушар сениң хүрейин

Бәрха алғыс алыу үшін бөтеннен,
Пахта тауын болып көкті тирейин!

Сөз мәнісін аңғарады бала да,
Ансат емес кеуілдің шын толғауы
Тууылған жер, дәслеп сендей Анаға
Бір азамағ перзент болсам, болғаны.

* * *

Сулыұлыққа ким жутынып қарамас!
Гөззаллық—ол дәуриміз нағысы.
Маған гөззал сууына кум аралас
Есерленген Әмиүдәрья ағысы.

Басқа жақтан ізлемеймен бояуын,
Ана—жерім, көркінді ким елемес?
Рашларда желкилдескен бояның
Джингули тоғайынан кем емес.

Сулыұсаң ба өскениме аянда?
Бір сыйқырың бардур жанды қозғарлық,
Тууылған жер, севин қойыу саянда
Қауын болып желинеди гөззаллық.

Мийман кеули толмаса да сәниңе,
Гөззаллықтың ата-анасы өзінде.
Ол дусласар сулыұлықтың кәнине,
Дастүрханды жайып салған гезінде!

Болдым галай адамлардың тобында,
Айта берсин көкірегі аңлылар:
Сенде гөззал мерекениң жолында
Ғауқылдасқан шөгирмели ғаррылар!

Ким үстиннен сындырса сөз гүзесін
Шыдамайман ондай пасық әдетке!

станым мениң! Азат мәканым,
Көрер көзге қуламас жас шаңарак.
Қызларының, нийет еткен сапарын,
ды жеңіслерге кәрамат.

Бенден емес
Сулыұлығың ұспаным мениң,
Тууылған жер дәстаным мениң,
Өжетлиги анының нурларын емген,
пақстаным мениң!

Түсі
Қаршыға едің, шыңлар басында,
Ғаплетли күнлерден пәуаз соранған.
Енді бәлент уштын, қар талұасыңда
Әмиү бойларына мәртлик оралған.

Кәрұан едің, ығбал шегарасында
Залым менен зулымларға таланған,
Енді кәрұанларың толып қасылға
Ғурғынлық таулары болып жаралған!

Гүлленген бостаным мениң,
Қарақалпақстаным мениң!

II. ЫҒБАЛ СОҚПАҚЛАРЫ

Дәрья ағысындай өмир ағысын
Жаңа толқыуларға баслап ағысын,
Уллы гүреслерде, мәртлик ислерде
Жақынлады әрман еткен алысын.

Азатлық таңының сөнбес қуяшын,
Ертеден таныдың меҳригиясын.
Ығбал соқпақлары қадем басқаның,
Мәртебең жоқары Қарақалпақстаным!

Шөллер бауырында булақ аңсаған
Елат едің дауылларда қаусаған,

Пытыраңқы едиң, бирлести елиң,
Ығбал соқпақларын ашты таң саған!

Жаңадан салынды имаратларын,
Жаңадан алынды ески атларын.
Хәгтеки гүлледі суық тасларын,
Дәулетің гүрледі Қарақалпақстаным!

Шыр питпеген жерлер сүйіп бәхәрди,
Бағларға орады сендей мәканды.
Сахра—парғауларға, теңіз—тауларға,
Туңғыш бесжыллықлар өмір апарды.

Ерликлер туұылған болдың мәрт уя,
Нур шашты туұыңнан Ленинлик партия!
Өттиң жеңіс пенен жоллар асқарын.
Өрле жеңіс пенен, Қарақалпақстаным!

III. АРПАЛЫСЛАРДА

Алыс-алысларға жулқып әкетти,
Шадлық намаларын хәсирет наласы.
Ар-намыс атланып батысқа кетти,
Бийгүна өлмесін деп адам баласы.

Ана—Ұаған ушын, тынышлық ушын,
Ержүрек улларын отлардан өтти.
Жумсап соңғы қанын хәм соңғы күшин,
Әжел арасынан, оқлардан өтти.

Бомба гүрсилинен жерлер солкылдап,
Аударылып қалды қанша бесиклер.
Дәрьяларда қанлар ақты толқынлап,
Ашылмастан қалды қанша есиклер!

Туұысқанлар ушын, ар-намыс ушын,
Сенің перзентлерің жанларын берди,

Гүл өмир хәққына арпалыс ушын,
Жүрек жыллылығын, таңларын берди.

Дүньяда жасайды бахыт заманы,
Душпан буза алмады беккем қорғанын.
Жеңіс сазын шалды совет адамы,
Тынышлық дәстанын қайта толғалық.

Қарақалпақстаным, мәртлігің артты,
Қаддің бүгілмеді аұыр жылларда.
Туұысқан партиям баслауда халықты,
Нурлы коммунизмге—айдын жолларға.

НӨКИС

Жыллар дәураныңның есигін қақты,
Жеттің бәхәриңе қарлығаш болып.
Хәр көшеңде күлді инсанның бахты,
Сен өстің гүл болып, мәрмәр тас болып.

Тарийқың ұрмаған тереңге тамыр—
Сен жассан, әдиули үмитің алда,
Бирақ, дүнья сениң халқыңды таныр,
Сен де даңқ жаярсаң бул халқың барда!

Билемен, гөззаллық жат емес саған,
Өмир ағыслары төсінди жууар.
Шебер хәм шаршамас қурылысшы-анаң
Қушағыңда зәулим жайларды тууар.

Сол жайларда түнде сөнбесе жақты—
Сенің келешегің сызылып атқан,
Дәл ортаңа орнап ығбалдың тахты,
Саған жәннет өзі қызығып атқан.

Нөкис, дәрғайыңа әкелди мақсет,
Сенде қанат қомлап, уштым жоқары.
Мендеги тәшүйишлер, мендеги сәпсет,—
Сениң азаматың болыу опалы.

Еле жолың узақ, сапарың алыс,
Бес жыллықлар саған қут болып қонар.
Ертең ғабырысар бүгинги таныс,
Алтын дәураныңнан соқпақлар сорар.

Тарыйхың урмаған тереңге тамыр,
Сен жассан, әдиули үмитиң алда.
Бирақ дүнья сениң халқынды таныр,
Сен де даңқ жаярсаң бул халқың барда!

20/VIII—77 жс.

* * *

Ақ көкирекликти сүйер ақ қағаз,
Жүрегим—ақ отау, кербаз гәп—келін.
Сапар узақ... жолға шыққан атлар аз,
Мениң ҳақ нийетим—аппақ дәптерим..

Жақсылар, мен саған қосық боларман,
Мәзи құрғақ сөзбен наданлар ушын.
Менин әрманларым алға жол алған,
Өлмеймен! Жасайман адамлар ушын!!

Инаның, алдауға жаным қас мениң,
Өмир бул талпыныу, гүрес хәм жарыс,
Сонлықтан жүрегим мәңги жас менин,
Сонлықтан ойларым толқыған ағыс!..

1975-жс

ИНСТИТУТ—АЛТЫН БОСАҒАМ

Сәлем, институт—алтын босағам!
Ағар жүреклердиң алғысы саған.
Сен—билим кәнисең, жаслық бостаны,
Таулардан басланып мәужирген сағам.

Мөп-мөлдир шәшменнен татқан гезимде.
Уллы өмирге уштым мәртлик сезимде.
Сен—бахыт томлары, алтын босағам.,
Ығбал дәрья болып ағар өзінде.

Сәлем, институт—алтын босағам!
Билим соқпақлғры жеткерди саған.
Сен—айдын келешек, нурлы қуяшым,
Сениң қуяшыңнан жақтырды санам.

Илим сырларына аштың көзимди,
Мыңларға тыңлаттың айтқан сөзимди.
Сен—билим бағысаң, алтын босағам,
Устаз айтар устазым деп өзінди.

Август, 1975-жыл.

РОССИЯ

Өлшеуи жоқ саған деген сөзимниң,
Онда алғыс буудайындай ырғалған.
Онда мениң ата-анамның, өзимниң
Туйғылары дослық болып жырланған.

Россия! Бахыт ели, нур ели,
Турпатындай пейили кең анамсан.
Сеннен нәпес алса хатықлар жүреги,
Сен олардан иззет, құрмет аларсаң.

Кейинги әулад оқымаса тарийкты
Бәри, бәри өзлигинен болгандай.
Өмир ууын жутып журген халықты
Бүгин меҳриң қандырады Волгандай,

Қалың бултты сернип таслап гүңликтей,
Уллы Ленин күнге гүзар ашқанда—
Сен жадырап айықтың да гүңликтен
Жаңа ҳауаз қостың узақ дәстанға.

Узақ дәстан—алыс жоллар толғауы,
Онда үни бар мениң ата-бабамның.
Тағдир әйлеп дүгискенде жоллары—
Бирі болған арын сатпас балаңның.

Сол ағалық ләззетине бөленип,
Шың нәзерлеп баратырмыз бүгин биз.
Қай исте де етип тұрсаң төрелик,
Жасыұлкенге „яқ“ демеген иниңбиз.

Россия! Дүзиу саған сәлемим,
Бахтымызға мәңги күлип таң турсын.
Дослық жолда қыя кегсе қадемим,
Бабалардың саған берген анты урсын!

1974-жыл.

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАЛҚЫНА

Тыңла, елим деген намыслы адам!
Бүгин шайыр йошы бас ийер саған,
Уллы Октябрьден ашылған саған,
Өмир булағындай ҳағлады, халқым.

Шежиреңнің гүзарына қарасақ,
Қойның толы қыйқыу менен аласат.

Мәканыңда тарап талай гауасат,
Бахтыңды басқалар жаулады, халқым.

Гүреслерде жендиң, жеңилдиң бәри,
Бир азат өмирде жасау кумары,
Тәнха әрман еди—тағдир куралы,
Гүзарыңды қырау жалмады, халқым.

Не ҳәкимлер келип-кетти басына,
Бәри-бәри тек ақ салды шашыңа,
Сени бағындырып мүддәсына,
Өмириңди қылға жалғады, халқым.

Гүйбеңлеп жете алмай басқа халыққа,
Шөгирмең гауқыый көриндиң аргта,
Бахыт келермекен қарақалпаққа?—
Дегенде тутанды әрманың, халқым.

Халқым деген уллар шығып арадан,
Елим деген қызлар шығып арадан,
Сени оятты да мениреу даладан,
Бәрин ығбалыңа арнады халқым.

Сен палапан болсаң қырғыйдан қашқан,
Енди жетилистиң, бағынды аспан,
Хәрбир пәрұазыңа арналып дәстан,
Өмир шырақларың парлады, халқым.

Кешир, колхоз дүзип мардыйған жанлар,
Гүнде менен пахта еккен дийханлар,
Сизлер болсаңызда ғайратлы, тәндар,
Несийбеңе даңқты салмады, халқым.

Сизлер ядқа алмаған, билмеген онда,
Пахтадан үйдик биз 300 мың тонна,
Бул бир табыс емес гезлескен жолда,
Жумсады намысын, дәрманын халқым.

Бунда уллы максет белгилери бар,
Бунда гүресиўдиң үлгилери бар,
Бунда пахтакештин күлкилери бар,
Бунда жолға салды әрманын, халқым.

Бунда кадемлердиң жарыслары бар,
Бунда жүйриклердиң шабыслары бар,
Бунда шадлықлардың ағыслары бар,
Бунда гезди табыс жолларын, халқым.

Бунда қыйынлықтың излери де бар,
Шайырлардың көмpek сөзлери де бар,
Дийханның өкпели көзлери де бар,
Бунда алтынға урды алтын қолларын, халқым.

Бунда бар: уйқысыз басабаслар да,
Бунда бар: көзлерден тамған жаслар да,
Бунда бар: кадемди кеңнен таслаў да,
Көтерди бәриниң салмағын халқым.

Бунда еле ҳешким билип билмеген,
Тарийх соқпақларын көмип гүл менен,
Тәрийпинди баян әйлеп дүр менен,
Тиллерде жырланды дәўраның, халқым.

Үш жүз мың тоннаның шыңына шығып,
Даңқ деген тулпарға тасладың қурық.
Хәтте тәбиятка бермедиң ырық,
Оны ерлик пенен алдадың, халқым.

Алысларға кетсем муҳаббатымсан,
Мәнзилиме асығар қос қанатымсан,
Қарақалпақ деген уллы атымсан,
Бахтымды излейди жолларың, халқым.

Әмиў—ығбалыңның таскын ағысы,
Жыллар—мәртлигиниң қанат қағысы,
Мийнетте тутанған ары-намысы,
Палұан бабалардың әўлады, халқым.

Пахта десе бәри түседи ядқа,
Жасырып не, қалдық талай уятқа,
Басқалардың жери, суўы зият па,
Деп сен төсегинде аўнадың, халқым.

Көп далалар жатты изге зар болып,
Жылымадын кеўлиң қыраў, қар болып,
Сазендеси олақ бир дуўғар болып,
Дәртинди намаға салмадың, халқым.

Болды аўқат, кийим гәпиңниң басы,
Хәм болмасаң болып кудайға ҳәси,
Тағдир гәрдишиниң ең аўыр тасы,
Мойныңа илдирди салмағын, халқым.

Пахта десе бәри түседи еске,
Сен қаршыға едиң жатқан қапесте,
Шыңларға қона алмай пәлпеллеп пәсте,
Тек аяқ жолынды шарладың, халқым.

Сақый ана жер де ол ўақытлары,
Барымның болғаны,—деп қақыллады,
Шықса да мийнеттиң көп батырлары,
Жерден аларынды алмадың, халқым.

Бүгинги азат таңның нурын жамылып,
Шықты Қарақалпақ журтқа танылып,
Мийнет нәллеринен мийўа алынып,
Шөллерде ырғалар бағларың халқым.

Бүгин толып-таспас көкирек бар ма?
Бүгин шадлық деген ағыслы арна,

Келешек ҳаққына шаршама, талма,
Саў болсын кызларың, улларың, халқым.

Үш жүз мың тоннаның бәлент басынан,
—Коммунизм!—деп алға бас мудам,
Қарақалпақ—мийнеткеш, ер, дос адам,
Дегенди тыңлаў еди әрманың, халқым.

Қуўан „ақ алтын“ның шалып намасын,
Шадлық гезер ата-баба даласын,
Қуўаныш умытты шек-шегарасын,
Зүрәт тойында шадланың, халқым.

Шайырдың қосығы болар ма ада,
Кәмалға келгенсоң усындай уяда,
Мың-мың рахмет деп компартияға,
Йошларымды саған арнадым халқым.

21—24 ноябрь, 1968-жыл.

ОЙЛАР МЕНИҢ ҚАНАТЫМ

(қосықлар дүркини)

Ойлар—мениң қанатым,
Пәрүазларға шақырған.
Ойлар—мениң елатым,
Өнип-өсип атырған.

Ойыма от тиймегей,
Ғарқ болмағай тасқынға.
Ой болмаса түймедей,
Жокпан аспан астында.

Мениң ойым—жақсылық,
Мениң ойым—мириўбет.

Ол досларын мәс қылыт
Жаўын унтар биримлеп.

Жаманлыққа жанымды
Үйретпеген ойларым.
Жасамасам жалынлы
Мен өзимди жойғаным.

Айтың дослар, расын,
Дәм болмаса ойымда.
Жүрегим бир жыласын,
Пәм болмаса ойымда...

Ойлар—мениң елатым,
Хүсни жайнап—жаснаған.
Ойлар—мениң қанатым,
Шынға уша баслаған.

Шың басынан алысқа
Нәзер таслаң, ойларым,
Кумар едін жарысқа
Әзел бастан, ойларым...

* * *

Бүгін ақшам тағы дөңбекшип жаттым,
Жазғы түн уйқылатар меннен басканы,
Хәрұак жұлдызларға қосылып ақтым,
Тек жалғыз меники әлем аспаны.

Кеўлим сергек тартар қараған сайын,
Меннен басқа адам жоқтай дуньяда.
Бүгін көргендеймен жұлдыз шырайын,
Ығып баратырман мисли дәрьяда.

Жұлдызлар жымыяр күлкисін шашып,
Қызлардың көзине мегзер нышаны.

Кеўлимде мың түрли ойлар таласып,
Алыс жулдызларды ярдай кушады.

Бүгин ақшам тағы илинбес көзлер,
Қыялларым ояў, жулдызлар ояў,
Қағазға емес, аспанға жазылар сөзлер,
Оған мен қашанлар жетемен жаяў?...

* *
*

Жолдаслар, нәўбегим келди ме мениң?
Йоша алсам йошайын, изәжат бериң,
Бүгин таң алдында оятты ойлар,
Өмирдиң сүүретин сызажақ едим.

Өмирдиң сүүрети... Ол қандай сүлдер?
Тәрийплей алар ма ыргалған гүлдер...
Ол тамшы сүтте ме, тамшы қанда ма,
Я тамшы сууда ма, биледи кимлер?

Маған сол сүүретке болады уграс:
Ләблердеги күлки, көзлердеги жас.
Шөлдеги куяш хәм, гүлдеги шық хәм,
Сол бир мен салажақ сүүретке сырлас.

Ессиз шадлық пенен ҳазарлы қайғы
Сол шексиз сүүретти шегаралайды,
Бесик ақ бояўын жақса сүүретке,
Табыт қара бояў менен бояйды.

* *
*

Жақсыны көрсем жадырап,
Ашыла берди талайым.
Жаманды көрсем, арырақ
Тәрк ете бердим панайын.

Алдына барсам жақсынын,
Өзимди кустай сеземен.
Көрмедим сирә жатсынып,
Кеўилин еркин геземен.

Жаманға түссе бир исим,
Жалпайып ғана айтаман,
Әптапта музлап, қунысып,
Бас пенен жүрип кайтаман.

Жақсыға мени жорыңлар,
Жақсылық болғай билгеним,
Жақсыдан мың-мың қолым бар,
Тикенсиз жерде гүлледим.

Қорғаңлар мени жаманнан,
Уұламаң кеўил наұасын,
Жаманлық шыкса адамнан,
Таппайды ҳеш ким даұасын.

Еситсем деймен, беглерим,
Өзимди жақсы адам деп,
Сол күни мениң өлгеним:
Айтсаңлар мени жаман деп...

* *
*

Өмир—теңиз, мен уксайман кемеге.
Ескек етипесип барар ерк оны,
Жаслық дәўир—зымыратқан еле де
Даўыл менен бәс байласқан желқомы.

Өмир—дала, мен төсинде жолаўшы,
Келешегим—алып ушқан қаназат,
Жоллар, жоллар! Меннен бағдар сораңшы,
Жаслықта мен, менде жаслық қалажақ.

Өмир—аспан, мен пәрүазшаң қыранман,
Алыстағы әрманларым—қанатым.
Хәм қус жолын үлкен гүзар қыларман,
Қанат қомлар хәрбир ушқан заматым.

Өмир—бул мені Мен адамман, досларым,
Хәр адамның өмири өз дүньясы.
Жалғыз өмир—мың шақалы бостаным,
Жаслық оның солмайтуғын гиясы.

* * *

Ибраһым Юсуповқа

Бир бағман жүр екен гүлзар ишинде,
Түрли шәменлерден гүлдәсте жыйнап.
Ергенегин ашты бизлерди сыйлап,
Хәм де ертип кетти ысыда қыйнап,
Таўдағы булақтан суўсын ишиўге.

Кайнап атыр екен таўдағы булақ,
Лекин, ише алмадық тас арасынан,
Узаққа гелмирдик таўдың басынан,
Сонда бағман киси келди расынан:
—Мен де талай қайттым бул жерден жылап...

Булақ кадирине жетпегеншелли,
Бала кылығымыз зиятлаў екен,
Гүлзарға тамсаныў—уятлаў екен,
Аралаў—гүлдерди туяқлаў екен,
Булақтан бир тамшы төкпегеншелли...

* * *

Биреў Әжиниязды, биреў Бердақты
Көклерге жеткерип, айдарын тақты.

Бирі—қараңғыда бахыт излесе,
Бирі—қараңғыда излеген жақты.

Еки шайыр тар заманда туўылған.
Еки жуп көз әрман менен жумылған.
Бирі—шөлистанда бағлар таппаса,
Бирі—шөлистанда булақ кыдырған.

Муң айрылмай еки шайыр басынан,
Сөз маржанын дизген көздиң жасынан,
Бирі—мың муқамда таўланған ағыс,
Бирі—дәрья болып қайтқан, тасыған,

Пырақ еди, заман тартты аяқтан,
Көкиректе шәшме болып ой аққан.
Бирі—халықты мерекеде уйытса,
Бирі—халықты гүресийўге оятқан.

Кеўиллери тынық еди айнадан,
Сөзи ықлымларға қанат байлаған,
Бирі—саҳраның шәмени болса,
Бирі—бүлбүл саҳрада сайраған.

Пир тутады шайырлардың хәммеси,
Шайырлықта бар ма олардың теңлесі?
Бирі—поэзия патшасы болса,
Бирі—болған поэзия бендеси.

* * *

Ойлар, ойлар бүгін тағы жолдасым,
Кеттим мине, сүрип йоштың жорғасын.
Қос жанарым теңиз бенен табысты,
Ақ бас толқын сүзип атыр жағысты.

Бизден терең зат бар малеп әлемде,
Булкынған суу қулақ қоймас сәлемге.

Иркилмедим, кете бердим узаққа,
Жасыл дала сарғайыпты гүз ұақта.
Аппақ бултлар сүйип атқан төбесин
Алыстан—ақ көрдим таулар елесин.
Бизден бәлент зат бар ма деп әлемде,
Асқар таулар нәзер салмас төменге.

Баратырман, мәнзил алыс, жол алыс,
Жол-жәнекей болып атыр болар ис.
Шет-шебирин көрсетпейди далалар,
Көринбейди ауыл менен қалалар.
Бизден де кең зат бар ма деп әлемде,
Дала жолын төсеп атыр кадемге.

Мен оларға еликлеймен неликтен,
Адам болып адамларға ериппен.
Басқалардың бәри дүнья қонағы.
Тек те, адам былай айғып қалады:
Жер үстінде өзге нәрсе бармекен—
Бизден терең, бизден бәлент, бизден кең!...

* * *

Жалғызлық—бул тағдирдин зор ғарғысы,
Жалғызлықты душпанымасыйлайман.
Жалғыз қалсам, ауылдың жас ғаррысы
Сыйып жүрген жағымасыймайман.

Жалғызлық—бул түсип қалған өмирден
Зердин емес, бир қыйқымы ләтгениң.
Жалғыз келсем, досларым шын кеуилден
Күтип алмас аяғында хәптениң.

Жалғызлық—бул дарақ екен шақасыз,
Гүллемеген, хасла мийұа питпеген.
Жалғыз болсам, бул дүньяға атасыз,—
Келгендеймен, өлгендеймен дәрт пенен.

Жалғызлықты баса гөрме тилине,
Хәр нәрсениң болыу керек жубайы.
Косықларым жақпас еди тириге,
Егер жалғыз қалар болсам удайы.

* * *

Ел қыдырып жүргеним жоқ бағ таппай,
Маған бостан туған жердин тақыры.
Сағым емес, жарқылдайын шахмақтай,
Өмир, саған бир келгенмен, ақыры.

Жолға шықтым, бағар жерим алыстай,
Зериктирер сапардың да жақыны.
Тамшы емес, мәужирейин ағыстай,
Өмир, саған бир келгенмен, ақыры.

Мен жығылсам, бәлентликтен аұнайын,
Пәсти мақтау—нас адамның ақылы.
Төбе емес, булдырайын таудайын,
Өмир, саған бир келгенмен, ақыры.

Жақты жақан, нурың болып жасайын,
Хәзиргилер не қылса да хақылы.
Жулдыз емес, қуяштай нур шашайын,
Өмир, саған бир келгенмен, ақыры.

* * *

Жолмурза ағаға

Есигиңнен базда атлап турамыз,
Ақыл-кеңес еситсек деп бир ауыз.

Сиз шығасыз бир намаға ыңылдап,
Театрға келдик пе деп қаламыз.

Жас болсақ та шаршатады өткеллер,
Қысылшаңда жигер берер өткенлер.
Сиз шығасыз алдымыздан қол созып,
Умыт болар сонша мийнет шеккенлер.

Жаслық сизден кетпегендей алысқа,
Қартайтпаған жоллардағы шабысқа.
Бауырым деп алдымыздан шығасыз,
Әкеміздей йошып бизің табысқа.

Бир күлсеңіз ушар қыял құсымыз,
Марапаттан оңға басар исиміз.
Сизің менен ушырассақ болғаны,
Я жас емес, я ғарры емес — кисиміз,

Сыншыллықты муқатыў деп түсинген —
Сыншылларды хәс ушардан түсирген,
Ақсақалсыз, әдебиат бағында
Бизлердей көк мийўаларды писирген.

* * *

СССР халық артисткасы

Айымхан апа Шамуратоваға

Сен жас едің, тар заманның түлкиси
Хаўазыңды буўмақ бөлди хәси деп. .
Бир қосығың болды өмир күлкиси,
Бир қосығың — жүректі езген хәсирег.

Қушақ ашты азат заман майданы,
Гүжип кетги өнер ушын бәсеки.

Бир қосығың шадлық болып жайнады,
Бир қосығың — көзлердеги жас еди.

Халқым саған кулақ тосты мудама,
Сен сайрасаң боран болды нур-әптап.
Бир қосығың-уллы гүрес ураны,
Бир қосығың — қан жылаған муҳаббат.

Хош хаўазың — өмир ушын дәри зат.
Көкирегінде — бир дүньяның отлары.
Бир қосығың — ярын қушқан перийзат,
Бир қосығың — аналардың жоқлаўы.

Бизлерге тек сестин ғана буйырған,
Жазсам, тилсим өнеринди жазайын.
Бир қосығың — жалыныштай қыйылған,
Бир қосығың — жер үстине хожайын!

Қосық айтсаң, гүлин ырғап далалық,
Бірза болар жулдызлы аспан, айдын таң.
Бир қосығың — бауыры кең аналық,
Бир қосығың — мәңгиге жас Айымхан!

* * *

Тал шыбықтай таўланған,
Жас едің — аў, жас едің.
Хабарың жоқ әрманнан.
Тағдириңе мәс едің.

Бир күлкінди сағынып,
Ынтықтық бир сөзиңе.
Пада малдай ағылып,
Ерип кеттик изиңе.

Гездик бәхәр, гүзлерди,
Уйқымызды қашырдың,

Байлап кеттиң бизлерди,
Бир талына шашыңның.

Енди аяқ-кол матаўда,
Кеўилдегин айта алмай—
Жатырмыз бир атаўда
Изимизге қайталмай.

Ышқы азабын сезбеген
Адамлардың биразы,
Қайтып атыр из бенен,
Болмай саған ыразы.

Сарсаң болды ақыллар.
Муң баскандай таў-тасты.
Қолы жетпей пахырлар,
Өз жөнине тарқасты.

Көп өтпеди арадан,
Үстиңнен гәп көбейди.
Таўып алған даладан,
Жез өкшеге теңейди.

Аўыздан гәп қала ма?
Сулыўлықта иси не?...
Қушақлапты бала да,
Қолтықлапты киси де.

Мен де кеттим бурыўға,
Қаштыма деп қунарың...
Енди сендей сулыўға,
Көзлер жойтты қумарың.

Жыллар өгги. Толды ма
Шуғыл сөздің оқпаны.
Гүлди ийискеў орнына,
Өгиз болып отлады.

Жазсыз жеттин гүзиңе,
Бәхәр бирден өзгерип.
Жигит емес, изиңе,
Кетти жаман сөз ерип.

Енди қайтты нырқын да,
Сени айттырар зарлылар.
Дәрет суўын жылтыўға,
Колайлады ғаррылар.

О, онсегиз, өнсегиз!
Ким дәртиңе шатылар?...
Кешқурын бир қам семиз,
„Волга“ сына шақырар.

Қыз дегениң гүл екен
Гүл дегениң қыз екен.
Гәптен аўлақ ул екен,
Гәптен өлмес биз екен..

* * *

Шайыр, тыңнап изле қосық уйқасын,
Гәпти қосық етип келтир қыйқашын.
Жалғыз жүрегидиң бийнеқуясы
Хәтте, мың-мың жүреклерге сыймасын.

Шайыр, қосық оқы, көзде жас турсын.
Кеўиллерди дәрьядайын тастырсын.
Жалғыз өзіндеги қуўаныш, шадлық
Хәтте, мың-мың адамларды мәс қылсын!

Шайыр, ойлантпасаң, алма тынышын.
Қосық жаз журт арқа сүйеўи ушын.
Ярыңа жазғаның сабақлық болсын,
Хәтте, мың-мың қыздың күйеўи ушын.

Шайыр, сен дәйирди жазба ушқары,
Қызыл сөзлер—поэзия душпаны.
Бир оқыушың шийткіп безиксе сеннен—
Мың қусынның туғырыңнан ушқаны.

* * *

Социалистлик Мийнет Қахарманы

врач Оразымбет ата Халмуратовқа

Сөниўин күтги де үйдеги жақты,
Әжел жети түнде әйнекти қақты.
Катал даўысынды еситиўи сол,
Әлле қаяқларға қаңғып ылақты.

Қадем қойдың сексен жастың бағына,
Еле бәрин келтиресең бабына.
Жарқын дийдарыңды көриўи мәттал
Әжел зыта қашты келген жағына.

Ол қашып қутылмас бирақ еп пенен,
Сен изине түсип алдың кек пенен.
Сум әжелди куўдың дала аындай,
Атлы, машиналы, самолет пенен.

Қанша құрмет, қанша алғыс аз енди,
Саған несип еткей рәхәт, хәз енди.
Сексен жаста тамашалап турыпсаң,
Әжелдің изине салып әжелди!...

* * *

(Д. М. ға)

Сен Шолпаным едің алыс көктеги,
Мен сонша талпындым, қолым жетпеди.

Жаслық өзи менен өзи кетпеди,
Сениң дийдарыңды әкетти жаслық.

Сөзлер қалды мәзи жалыныш болып,
Дүньяға келипсең жаңылыс болып,
Күлкин қалды мәңги сағыныш болып,
Сени бир әрмандай гәп етти жаслық.

Өтти жыллар, өтти айра айларым,
Өмир изге салды жары майданын,
Ғумша едің, гүлледің, мийўа байладың,
Сени де, мени де тәрк етти жаслық.

Еситкенге енди бәри жалғандай,
Болып едің маған айдын таңлардай.
Ғаррыларды тамсандырған дәўрандай,
Енди қыялларда жарқ етти жаслық.

Мен айтқан сөзлерди айтты басқалар,
Билегінди әлле кимлер дастанар.
Жүректе—от, көзлерімде жас қалар,
Әрман дәрьясына ғарқ етти жаслық.

Бизди алып кетти тағдир ағысы,
Биймәлим жоллардың жақын, алысы.
Кеңесбайдың шайырлықтан бары усы,
Бизди талай жөнсиз сарп етти жаслық!...

* * *

Ылақ ойнаў, жолға шабыс, аттың да
Тамашасы көкиректі кернейди.
Бирақ, бизден соңғы әўладлар ўақтында
Шабыс түүе, киснескенин көрмейди.

Тулпар түүе, ат қалмай жақ түбинде.
Дөңгелеклер жетип атқан белес көп.

Ат шабысын тартып алды бүгінде
Мотокросс, автокросс, велоспорт.

Ендигилер ат деп жүрмес ғамланып,
Шаўлықтарым:—Ат дегенн неси?—дер.
Бәлким, бизден соңғы әуладлар таңланып,
Ат дүбинин дәстанлардан еситер.

Бурынлары батырлардың жолдасы—
Атлар бүгін талап таппай губалар,
Жолларда бир сүрилместен жорғасы,
Зоопаркте темир тордан сығалар.

Атқа емес, машинға пул таярлар,
Атлар шығып қалды сыйлы сыйлықтан.
Хәм кутылды бизиң ерке ҳаяллар
—Атты байла!—деген қатаң буйрықтан.

Бурын аттан артық көрмес қостарын,
Ат болыпты маңлайдағы жулдызы.
Бул заманнын адамларын, досларым,
Қызықтырар шабысы емес, қымызы.

Әке, маған кеўлиң, қалыс ислесе,
Бир ат сақла, сонда чайың қонады.
Сол жәниўар гүлдир-гүлдир киснесе,
Бабаларым бозлағандай болады.

Сол атты бир минип шықсаң жумысқа,
Кеште шаршап қайтар болсаң үй таман—
Маман бийим баратқандай Русьқа,
Айдос бабам қайтқан яңлы Хийўадан.

Бурынлары күлген атсыз адамға,
Енди болса ат сақлаған айыптай.

Ат азайып баратыр бул заманда,
Океанға түсе алмаған қайы тай.

* *
* *

Алыс жоллар мени шақырар,
Асығаман әрманларыма.
Несийбемди жолда сапырар,
Ыразыман дәўранларыма.

Ыразыман мен саған, Ұатан,
Бүлбил едим, болдың бостаным,
Сен мийирман анам хәм атам,
Туўысқаным, балам, досларым!

Сенсиз жасаў-мениң ушын жат,
Етпегеймен бундай гүнаны,
Жүректеги тасқын муҳаббат.
Сенлик сезим болар мудары.

Әрманларым—саған қалыслық,
Хызметинде болдым ересек,
Сәлем, саған, жарқын алыслық,
Сәлем, саған, нурлы келешек!

* *
* *

Ойлар, ойлар, дем алайық, кел, енди.
Сен де уйықла, Жулдызлар да уйқласын.
Хәм жағаға шығарайын кемемди,
Бүгін ескек еспей тұрсын ықласым.

Сен де дем ал, қағаз бенен қалемим,
Селтен бермей тұрғыл жүрек тарына.
Ертең тағы тыншымаған кадемим—
Сапар етер поэзия таўына.

Сен де көзим, аз-маз кирпик айқастыр,
Ертеңги таң қыйын болар буннан да.
Сөзлер менен, ойлар менен айқас, тұр,
Бәрін жеңіп, шығыў керек шыңларға!

Июль. 1975 жыл. Нөк

ГҮЗДЕГИ ҚОСЫҚ

I

Кызкеткеннің суы ұлтанға тартылды.
Жуқа кийім жатырқады салқынды.
Гүз қиятыр жапырақларға үйкелеп,
Қойнындағы таусылмастай алтынды.

Әптап деген қапелимде „көзикти“,
Шопан бүгик көл басынан безикти.
Гүз келди де шеттен шықты қаусырып,
Жаз анқайтып кеткен әйнек, есикти.

Ушар еді бәхәрде ақ гүбелек,
Енді дүзде ушады ақ үпелек.
Әл қауда тыррыұлайды тырналар,
Түслик жаққа жол алыпты төтелеп.

Дийқан бүгін жадыраса, болғаны,
Қыйын емес гүздегі ғырт жоллары.
Онда—дақыл зүрәәти бийесап,
Бұл гүзден де оның кеулі толғаны.

Шапқан аттай өте берер гүз күнлер,
Ақ, сарыға боянады бизің жер.
Еслетеді жүдеу адам сүлдерін
Липасынан айра түскен жүзімлер.

Енді бағлар дәруазасы илинген,
Рашларға қызыл байрақ тигилген.
Ақ бултларға ийек артқан ақ таўлар,
Гүздин данқын жая баслар бүгіннен.

II

Сескендирмес мени хешкимнің хәмири,
Болғым келер бір нәуийе мәрт адам.
Еле бір ис тындырмадым мәнили,
Киятырған гүзим, сеннен қорқаман.

Гүз—бул шаштың ағы, беттиң әжими,
Гүз дегенім—ғаррылыққа өкелім.
Керек емес маған өмир хәзили,
Жана ғана басланғанда дәптерім.

Маған еле көринген жоқ шың басы,
Анық емес артымдағы изим де.
Еглене тұр ғаррылықтын муңласы,
Тағдирим-аў, усы бастан гүзиң не?

Хәсирегим ғайып болды бір сестен,
Маған былай айтып тұрды ол сонда:
—Гүзден қорықпа, сен жапырақ емессен,
Сен адамсаң, сен—бәхәрсең дүньяға!

1975-жыл.

ҚЫЗЫМ

Күнлер өтти қууаныштан мәс болған,
Күнлер өтти көзде моншак жас болған,
Мениң жолым аласат ўақ басланған,
Бесигимди бомба тербеген, қызым.

Аямады көкиреги тас урыс,
Излеп жалаң аяқ, жалаң бас ырыс,
Балалығым өтип кетти асығыс,
Кайғырып, куўанып ел менен, кызым.

Маған ойыншықтың болмай дәрқары,
Бар кумарым мийнет пенен тарқалды.
Отлы қуяш кептиргенде аңқаны,
Шомылып жүргенмен тер менен, кызым.

Ата-анам ҳәрип билмес гөр саўат,
Ислеи берген „қалта, шанаи толса“лап,
Китап оқып берсем мени дәў санап,
Басымды алымға теңлеген, кызым.

Аўылда ғаррылар көп еди онда,
Садақа, тойларда бас курағанда.
От жаққышы болып бир үлкен тамда,
Дилўардың нелигин билгенмен, кызым.

Жоллар өтти сезбей қалдым шанын да,
Өткен жоллар ұсайды тек сағымға,
Бахытымның пайғазысы—сонымда
Келесен мен жүрген жол менен, кызым.

Анаң менен сай куўалап, жылға асып,
Ақшамларда уйқы орнына сырласып,
Гә ул дедик, гә қыз . . болды былғасық,
Ал ғарез, көристик сен менен кызым.

1968-жыл.

ПАХТА МОНОЛОГИ

I

Бул—пигпес шежире, жыллар—жалғасы,
Әсирлер телмирип қалды артымда.

Мойны ұзақ бул жолда ханлар арбасы
Маған емес, шапты ылғый алтынға.

Ол алтындардың да арғы бабасы
Маған бес саўсақтай мәлим бурыннан.
Пахыр-пухаранын селлеген жасы,
Казнасына алтын болып куйылған.

Дийқан қабағына қатқан уўайым,
Мени де ханамда күлдире алмады
Жаным кендик күсеп күйип удайы,
Мелле болдым, ашпақ түрим қалмады.

Жерлер тақыр еди, суўлар тамтарыс,
Не сүргилер дәнди елдің басына.
Куйындай басланды талай арпалыс,
Түнектен жол излеп таң шуғласына.

Мен де халық кеўлиндей кемликте едим,
Аз едим жәмиси жетпесин заманда
Инсан түүе жерге теңдик пе еди?
Талай үмит унталанды табанда.

Қадақ, батпан болды өлшеў салмағым,
Кайыстыра алмадым кәрўан жолларды.
Дийқанның әрманы—мениң әрманым,
Қанатын қағалмай бәрқа хорланды.

II

Зорлық-зомбылықлар қулап тахтынан,
Әмиў аспанынан көшти қара булт.
Болды үстемлердің енди бахты—ғам,
Өз қуяшын тапты бул пухара журт.

Жерлер төсин өбип жағымлы бир леп,
Бәхәр дийқанлардың қолынан тартты.

Енди бағлар түе таўлар да гүлlep,
Нурға инкар халықтың танлары атты.

Бул айдын танларда мың-мыңлап қоллар
Бир арзыў-үмиттиң тутып тутқасын—
Өмирге ашылды жаңадан жоллар,
Ығбал жетеледи инсан ықласын.

Бирақ саҳраларға қазып каналлар,
Нәўпир суў апарыў мүшкил ис еди.
Әптапта куўратып анызақ самаллар,
Гүлге отырғанда-ақ өртеди мени.

Трактор жетпеди. Гүнде, кетпенлер
Ҳасла таба алмады мениң бабымды.
Кешириң, сол ўақта мийнет еткенлер,
Кешир . . . толтырмаған болсам қабынды!

Ол жылларды айтпа! Салма ядыма!—
Дегендей боласаң ҳәзир, пахтакеш.
Сонда түсинсем де сениң дадына,
Шигитлерим түсер еди тапқа кеш.

Мен тилсиз нәресте, кайтип айтарман:
Тек те мийнет пенен гөззаллығымды.
Жазда жипек самал менен шайқалған—
Ақ алтынман деген абзаллығымды.

Сен түсиндиң дийқан, бирақ ерте еди,
Мың-мын гектар жерге жоқ дәдимиллаң.
Ол жылларды айтпа! Қолың келте еди,
Суўға ынтық еди жер түе жылған.

Мени кешир дийқан! Сениң улларың,
Атызымнан сапар әйлеп узаққа.

Ел басына түскен мүсийбет жыллары,
Саған керек болса қаншама пахта—

Мен бере алмадым. Жетпеди жоллар,
Не күсесем, соны таба алмадым.
Қайтсин ғарры-кембир, қыз-келин баллар,
Соларға түскенсон мениң салмағым.

Гүзги ақшамлары малынып қыраўға,
Ғорек болып кирдим ҳәр шанараққа.
Ҳәрбир шигитимди оқ десип жаўға,
Мени теңгерди олар қурал-жараққа.

Сол аўыр жылларды есиңе салсам,
Пахтакешим, тағы, тағы әпиў ет.
Елим, жерим енди көрмегей ҳаслан
Сен ушын, мен ушын ондай ақырет!

III

Жерге нәўбет келди, елиме—дәўлет,
Ғурғын турмыс ашты кең дәруазасын.
Мийнет—мәнет емес, ол сазы-сәўбет,
Елден елге жайды мәрт ҳаўазасын.

Әсирлер бесигинде қалғып атырған
Саҳраларды оятты техника сести.
Шешенлер сөз сөйлеп мениң атымнан:
„Шөллерде ақ таўлар үйемиз!“—дести.

Бәхәр селинде де, жазғы әптапта,
Мени өсирди олар алақанында.
„Бизиң байлығымыз, нанымыз—пахта!“
Деген үмит соғып турды қанында.

Кеўлин думан басқан баяғы заманлар,
Мени тек кийимлик дақыл деп келген.

Энди шыгып талай илгир маманлар,
Сәл кем еки жүздеі зат алды меннен.

Мен мереке болып бул дуйым журтқа,
Тартым тоқлық кәрүанының дизбегин.
Хәм таў болып ийек артқанда бултқа,
Көрдим дийханлардың күндей жүзлерин.

Алтын қолларыңды тырнамайын ҳеш,
Мен мамық пахтаман, жумсак, минайым,
Бирақ тәбияттан қағал пахтакеш,
Кеўлиц мендей бола бергей илайым!

IV

Сарғыш орайпекли шаққан нашардай,
Үстимнен асығыс гүз өгип барар,
Күн әбигер тартса нурын шашалмай,
Ханамда жумылмай көзим ағарар.

Өжет даўыл жулқыр хәмдам болыўға,
Ертең қар: „Биз де ақпыз, биз бенен қал“ дер.
Лекин, шашылсам да дийқан жолында,
Атызда қалмайын, мени әдиўлеңлер!

Машиналар терсин, бармақлар терсин,
Қанша мийнетлер бар хәрбир ханамда.
Мениң шадлығымды, тойымды көрсин,
Берекет дарытайын алтын заманға!

Октябрь 1972-жыл.

МЕН—ДИЙҚАНМАН!

Мен дийқанман, топырақтан нәр татып
Туўылдым хәм өстим дала таңында.

Бул дүньяның наны менен аўқаты
Үйилип тур күсли алақанымда.

Жерден таўып рәхәтти, зийнетти,
Қалыс ықлас бурқыраған булақтай,
Азат заман маған бәрін үйретти,
Жолларымды нурландырып шырақтай!

Көргеним жоқ мынаў жерге түңилип,
Қадир тутып, тиллесемен анамдай.
Бәхәриў-жаз мың өлип, мын тирилип,
Гүзде ғана көселемен даламдай.

Мен дийқанман! Бүгин усылай жар салып
Шықсам бәлент ақ таўлардың басына,—
Көкте жулдыз жылға менен тамсанып
Сәўле шашар дәўир жылнамасына.

Тарийх кушағына қыса билмеген
Таўларға жарысқан пахта қырманым—
Бүгин тәрийпенсе миллион тил менен
Мен саған ырзаман жеңимпаз жылларым!

Мен саған ырзаман әзиз заманым,
Сен бәрін жараттың тек дийқан ушын,
Жақанға танытқан Совет адамын
Қудиретли тилсим техникан ушын!—

Мен саған ырзаман алгын дәўраным,
Бахытлыман дийқаның болғанлығыма.
Сахралардан тартып ығбал кәрүанын,
Шөллерди шәмензар қылғанлығыма!—

Мақтанаман, қуўанаман! өйткени:
Мен дийқанман топыраққа тил берген,
Мен дийқанман тәбиятқа гүл берген,
Көз алдымнан өтер бәхәр өткели.

Мен нелерди көрмегенмен?! Жолларым
Қараңғы еди; Тайғақ еди, ғам еди.
Пыт-шыт еди басымдағы қорғаным,
Арзыұ-әрман, ақыұ-зарым таң еди!

Сонша жерден алақандай жер тиймей,
Әмиұдәрәя бермей тамшы суұын да—
Маңлайыма жағымлы бир жел тиймей,
Нелер дөұмет етпеп еди бурында!...

Енди бүгин әрманым не, яранлар?
Бахыт қусы излеп тапты туғырды.
Гүнде орнында тракторлар ыңыранар,
Насослар музейге тықты шығырды.

Ата журтым тасқын дәұлет бағында
Елиұ жасын салтанатлы тойлады.
Үш ордени—үш қуяшы таңында,
Мәңгилик нур емер Әмиұ бойлары!

Мен дийқанман! Алғыс алып Ұатаннан
Ар-намысты халқым ушын арнайман,
Шамуратпан—академик атанған,
Абажанман, Атажанман, Нарбайман!

Мен Айымман, Амангүлмен мәрт қызбан,
Ақ алтыннан жарқыраған гүл жүзи.
Техникаға тонналарды тартқызған
Үсенбайман, күлген алтын жұлдызы!

Үббиниязбан, Алексеймен, салыдан
Сары таұдың шыңларына өрлеген,
Искендермен, булақ болып дарыған,
Хәм де Еллик саұрасына төрлеген!

Мен Төрткүлде пахта еккен алымман.
Маңғыт жақта жаздым мийнет намасын.

Берунийде гүреслерге дабылман,
Хожелиде аштым пахта сағасын.

Кегейлиде ұақыт пенен жарысып,
Жедел болып араластым Шымбайда.
Шоманайда бозлар менен алысып,
Тахта бетте таптым быйыл мын пайда.

Ленинабад тиккен жана оғаұым,
Қоңыратта зүрәетке жол ашық
Нөкис—пахта, салы, бағмы мөканым.
Мойнақ келер маржанлары шоласып!

Шадлығымда жоқдур бүгин шегара.
Зүрәет байрамы—мениң байрамым,
Зүрәет байрамы—сениң байрамын,
Қуұан аұыл-аймақ, шадлан кен дала!

1974-жыл.

* * *

Қап-қара бултларды күн көзин басқан
Даұыл болып көшириұге шамам бар.
Бирақ, жүрегимнен көшире алмаспан,
Сениң турқың менен атынды, нигар.

Маған таұды көшир деген абзалырақ,
Хеш қарсылық шықпас тили жоқ тастан.
Бир сөзинен таймас әкемди, бирақ,
Туұылған аұылынан көшире алмаспан.

* * *

Сен бәленттен келдин, мен пәслепп қалдым,
Сездим, тағдийримиз бағдарлас емес.

Лекин, үмитіме шынтлап инандым:
Түсіуін билмеген тауларға минбес.

Сен ушын мухаббат болды бир дәске,
Қулақ аспай кете бердің аспанлап...
Бирақ, кейін сени түсирди пәске,
Ұақыт деген қудиретли баспалдақ.

* * *

Ким биледи кимнің қанша жасарын,
Хәркимнің бир шөкелеген тауы бар.
Адам болсаң, егленбестен бас адым,
Жол жүрмесе аяқ сызлап ауырар.

Не деген кең тууып-өскен Ұатаның!
Излегенің жол-жөнекей табылар.
Бир мақсетке бойсынбаса сапарың,
Жолға шықпа, аяқ сызлап ауырар.

* * *

Биреулер тойға баратса,
Биреулер барар қазаға,
Өмірден мұдам пал ақса,
Адам дегенің тоза ма?

Биреулер уқсар темирге,
Биреуде хал жоқ тобаға.
Тойсын дегенде өмирге,
Өлім дегені бола ма?

* * *

Көп мақталып хәзір де хәм бурын да,
Күшлилердің даңқы елге таралған.

Базда ойлансам: күшли жоқ-ғой шынында
Өз аұзына күши жеткен адамнан.

* * *

ЭЛЕГИЯ

Қалды соннан берли пинхан сырларым
Аұзы шешилмеген қаптайын мысал.
Қос арысқа жегіп... өтер жылларым,
Сенсиз... достым, мени соқпақлар қысар.
Тағы да гүз келди... жасыл бағларда
Кеулимдей сарғайды ана-тәбият.
Қуслар ушып кетти узак жақларға,
Мәканлар қыдырып буннан да зият,
Суулар тынып қалды сыңқылдап күлмей,
Сенсиз, шадлы сеслер еситилер талып.
Гүзгі дауыл базда тыншыұды билмей
Салды саҳраларға алағадалық.
Гезенде қаңбақлар аұған жағына
Мени бирге алып кашқысы келер.
Жазықлыққа қарап... тағы, тағы да
Қос жанарым моншақ-моншақ жас төгер.
Бир дауыс қулағыма жетеди сонда:
„Басыңды көтергил, әй, тири адам!
Жас төгіп егленбе бул кәрұан жолда,
Тағдир бәрқа қырын қарамас саған!
Достыңды умытпа, өлмейди ол да,
Оны тирилтиуши я сен, я заман,
Жас төгіп жылама бул кәрұан жолда.
Тағдир бәрқа қайғы бермейди саған!...“
Мен өзиме келдим усы дауыстан,
Кеулим ярып берди сениң барына.
Далаларды гездим бирге шабысқан,
Қадем аттым пахта атызларына.
Күлген ханаларды көриуім мәттал,

Хошкеуіл дилбарың түсті ядыма.
Муҳаббат.. Айлы ақшам хәм бир түп ақ тал
Елеслеп муң қосты бул фәрьядыма.
— Достың кайда кетти?—дегендей бәри,—
Ол қайларда? Неге жүрипсең жалғыз?
Кешир, жан достымның сүйген нигары,
Муҳаббат бағында жоқлама хәргиз!
... Бул мәзи жубатыў... Кеўлим сезеди,
Хәр атқан таң нуры сени жоқлатар.
Мени изине ертип самал гезеди,
Қалған изиң жүрегиме оқ атар,
Достым, жер үстинен көштиң бәтамам,
Күн батып баратқан ўақ еди сыртта.
Соннан берли ғамгүн ойға батаман,
Күн өз уясына шөккен ўақытта. .

МАҢҚЫШЛАҚ ДӘПТЕРИНЕН

(қосықлар дүркини)

Маңқышлақ.. Бул ярыматаў,
Өр Каспийдиң жолдасы бул.
Жийегинде толқын жатар,
Сахраның көз жасы бул...
Бунда бәрха түнек еди.
Жолын көмди долы қумлар,.
Тек азаптан дерек еди,
Үнсиз мүлгип атқан шыңлар.
Өз бәхәрин күткен жуўсан,
Бир тербелмей солар еди.
Өз бахытын күткен инсан,
Жүрек болып соғар еди.
Сол жүректиң дүрсилине,

Алтын заман сести жетип—
Маңқышлақтың шөллинде,
Жапырақлады туңғыш бүртик,
Шөлистанды умыттырып,
Жапырақлар суўылдады.
Жартастарға шапшып шығып,
Каспий ессиз шуўылдады...

ТАҰЛАР ДА ӨЗГЕРЕР...

Таўлар да өзгерер, бәри өзгерер,
Жер хушсыз дем алар гөззаллығынан.
Аспан ойға батар жұлдыз сырынан,
Эрман да өзгерер, бәри өзгерер.
Жер үстин безеген тилсимли гүллер,
Талай ашылады хәм талай солар.
Бағлардың шайдасы жолаўшы бұлбиллер,
Бизиң ушын талай сайраўшы болар,
Жүрек бағындырып, өз жилўасына —
Геўдеге от жаққан кешеги дилбар,
Бүгин өз перзентин таң шуғласына
Ана муҳаббатын қорғаўға жоллар.
Ким кеше ойлапты бул қыя шөлде,
Дәўир романтикасы туўылады деп.
Баутин бул жер ушын жанын бергенде,
Болады деппе еди бундай қудирет!
Иван Грозныйдың канлы найзасы,
Шошанлап өткенде бир заманларда,
Хәтте бас көтермей таўлардың тасы,
Бул жер уйқыда еди ғамлы таңларда,
Мәңгүр нәсиллери династияның,
Қараңғы зиндан деп ойлады буны.
Ким бахыт хәққында ушырса қыялын,
Дәртли буғаў салып айдады оны.
Сонда ким ойлапты, бул қыя шөлде:

1974-жж

Өседі гүл де, болады ел де,
Қала болады деп жасыл жамылған,
Жолдасы хәсирет кешегі жерде,
Инсан шадланар деп өз ығбалынан...
Таўлар да өзгерер, бәри өзгерер...

ЕЛЕ БӘХӘР АЛЫС...

Еле бәхәр алыс, гүлдер хәм алыс,
Қыс бораны ойнар сахра қойнында.
Таўлар қабағында таранбас таўыс,
Атамның шашындай қар жатар шыңда.
Көз алдымда күлер таңдағы шугла,
Булғлар кәрўанында қыялым ушар.
Аппак қар көрпесин қымтанса жылға,
Ойнасы—даўыллар гүүлесип ашар.
Қулар кетип қалған жыллы жақларға,
Түн нәпес ала алмас тентек бораннан.
Булғлар ығып кеткен бийғам ўақларда,
Жулдызлар телмирип күлки соранған.
Қысты сүймес едим, бирақ ол маған,
Бәхәрдің қадирин сөйлеп береді.
Этирапты тинтип улыса боран,
Бәхәрпаз жүрегим фәрьяд шегеді.
Қайдадур бир нама етеді налыш,
Еле бәхәр алыс, гүлдерхәм алыс...

КӨК ШАЛҒЫШЛЫ ҚЫЗ

Таңда сәлем берип нар толқынларға,
Каспий жағасында турыўым—турыў.
Көзлериме теңиз өзгермес сулыў,
Қыялларым жүзер көгис суўларда.

Кеме көшки таслап турды жағыста,
Нар толқынлар оны бесиктей шайқар.

Тениз шуўылдысы хәйийўин айтар,
Тыншымас суў әкетпекши алысқа.

Палубадан қарап бир теңизши қыз,
Маған былғап еди көк орамалды,
Асаў толқынларды кеўлиме салды,
Соннан берли ақ шегемен тынымсыз...

Гейде тыншыр теңиз, гейде даўылсыз,
Гейде думан, гейде қуяш күледі.
Портқа талай-талай кеме келеді,
Бирақ көрнбейди көк шалғышлы қыз.

Маған гүүлеп жетсе даўыллар қайдан,
Сорағым келеді, сорай алмайман...

БУНДА БӘХӘР

Бунда бәхәр болды, мени лал етип—
Аңызак самаллар бирге алып қашты.
Шәмензар гүллери сәуер яр етип,
Алдымда гә күлди, гә сыбырласты.

Тениз ышқысының қумары менен,
Толқынларға атты ақ шағалалар.
Уйқыдан кейинги димары менен,
Бәхәр хәйкеллерин тақты далалар.

Ақтаў ақшамларын куўып жыраққа,
Толқынлары акты ТЭЦ нурларының.
Илим вышкалары узақ-узаққа.
Алып барды уллы өмир адымын.

Мәўсим қусларының сапарын қутлап,
Тынымсыз теңселди жасыл шақалар.

Эл — аспан җауайы келбетин бултлап,
Ярыматау үстінде еңиреп барар...

Онын тамшылары сахра төсінде,
Бағ хәм парклердин есигин ашар.
Нәүше каштанлардың гүйлдесинде,
Мийнет бәхәриниң қосығын баслар.

Мәңги қалса деймен усындай бәхәр,
Бирақ та көнбейди тәбият заңы.
Мәңги қалса десем усындай бәхәр,
Кең қушағын ашар сахра қазағы.

ҚЫЗЛАР ҚОСЫҚ АЙТАДЫ

Сахрадан үрkip туўлама, жигит,
Қызғалдақ келбетин урлама, жигит.
Желаяк жейрандай зуўлама, жигит,
Маңқышлақта қызлар қосық айтады.

Шөлди шегиндирип поезд атылар,
Бахыт атын айтып қуслар шақырар,
Ер жигитке жолдас муҳаббаты бар,
Әнұар шашлы қызлар қосық айтады.

Шийрин қосықларды еситсе итимал,
Каспий толқын атып жағаға умтылар,
Таўларды, тасларды етип интизар,
Маңқышлақта қызлар қосық айтады.

Кел жигит, қосықтың қызған ұағында,
Хәм гүл ашылыпты тау қабағында,
Көзиң гүл тиленсе, ал, қулағында, —
Излеген гүллериң қосық айтады.

Ол қосықта жоқдур кеўилдиң дағы,
Оннан есер жаслық, дослық самалы,

Сау бол, жаса азатлықтың заманы!
Сениң мәрт қызларың қосық айтады.

1965-ж.

ИНСТИТУТ ОКТАВАЛАРЫ

I

Пәк жүректе пәк муҳаббат туўылар,
Бийтаныс жол — жетелеген әрманым.
Менде Әмиўдиң шулғып аққан суўы бар,
Сениң менен өлшенеди салмағым.
Бағдарымда талай шыңнын туўы бар,
Қушағыңнан басланады жолларым.
Саған мени алып келди балалық,
Енди сеннен алып кеткей даналық.

II

Институт, билимниң кен гүзары,
Жолаушыман хәр қадемге талпынған.
Сен жаслықтың Шымбайдай шар базары,
Инта, әрман тәрзиге тартылған.
Өмиримниң сап җауалы азаны,
Дийдарыңды артық көрдим алтыннан.
Институт, арна болсаң мәўжирген,
Жағасына жүзип өткен мәртиңмен.

III

Дарак едим, жекке өскен караўсыз,
Бағман болып, тәрбиялап пұтадың.
Түпқирдеги бир гүл едим жамалсыз,
Сен узаттың сулулықтың китабын.
Адам едим адамлардан хабарсыз,

Аралаттын бәриниң де Ұатанын.
Мен палапан едим, алып қасыңа
Ушырдың ең бийик шыңлар басына.

IV

Студентлик—ләззети мол бәхәрим.
Нәрұан жаслық жасылланып ырғалар.
Студентлик—шуғла ойнаған сәхәрим,
Билим қуған соқпақларым нурланар,
Студентлик—уллы өмирге сапарым,
Талай томда, талай тилде жырланар.
Студентлик—дослық сезим тараған,
Ең биринши ат көтерер аренам.

V

Институт, устазларым, досларым,
Хош бол,—деймен уллы пәрұаз алдында.
Жыллар өтти кітаптарды дастанып,
Билим ышқы пурсат бермей қалғыўға.
Бес жыл бойы әдетлендим басқаның
Дилұарсыған аўызларын аңлыўға.
Хәмме ақылға питик мынау заманда,
Устаз болыў келип қалды маған да...

1969-жыл

СЕНИ САҒЫНАМАН

Сени сағынаман, бүгин түсимде
Арыў жамалыңды көрдим қайтадан,
Сен шыңда екенсең, жерге түсиўге
Дизе бүгин мың тәўелле айтаман,
Шыңға өрмелейсең жаным, қайтадан.

Сени сағынаман хешким сезбеген
Татлы сезимлерден шығып бийхалым.
Сен жерде екенсең, көрдим көз бенен,
Самал болып шашларыңнан сыйпадым.
Енди ойлар басқа, қыяллар басқа,
Тағдир басқа жолдан таслар қадемин.
Енди қызлар басқа, ҳаяллар басқа,
Сени сағыныў да—питпес хәлегим.
Билемен, сағыныш: от пенен суўды
Боран менен әптап әрман еткендей,
Сени сағындым мен. Сағынғанымды
Я күлип, я жылап тәрийп ег мендей...

1971-жыл.

СЕН ХӘМ ГҮЗ

Елеслейди көзиме қайдағы бир қыз ұағың...
Енди қуяш күлсе де тас төбемнен қызбадым.
Жапырақлар қалтырап, дәртин айтар самалға,
Жулқыр самал олардан шақаны да қызғанып...

Сағынаман сондағы түңги жүрек дүрсилин...
Кереги болмай қалыпты бағда сыпа гүрсиниң.
Соқпақтағы излер де көмилипти шаң менен,
Жалғыз ай тур аспанда мың жулдызға гүрсинип...

Күлкинди айт, күлкинди!
Қалып қойды-аў узақта...
Әрман болған қырғаўыл лаўлап атыр дузакта.
Жапларда суў тартылып, қырда жағыр балықлар,
Олардан да бул дүнья баратқаны узақлап...

Жаслықтағы шоқлығың мәңги қалар деп едим...
(Ким билипти өмирдің шапқылап тез өтерин).
Шашыўына таласқан аўылдың көп қызлары
Өтип атыр тусымнан перзентлерин көтерип.

Көринесен булдырап думандағы шырақтай,
Көмпек дауыл уйтқыды шаң-тозанды шыдатпай,
Уясына асығар, онысыз да қысқа күн,
Кешки аязда аламлар жууырып жүр сынаптай,

Сен турсан да қасымда, сағындырар жас ұағың,
Шолпансыз бос қалғандай мөддиреген аспаным.
Изсиз калған соқпақтай қус жолы дәрт салады,
Хәр гүз келсе сени ойлап мен қартая Жасладым.

1971-жыл.

ҮЙИМЕ КЕЛІҮШИЛЕРГЕ ЕСКЕРТИҮ

Печьлердеги от өшпесин, жансын гүрлеп мудласыл,
Нәрестениң шоқ күлкисин қонсы-қоба тыңласын.
Көзлердеги жас тамшысы болып кеткей зым-зия,
Босағамнан атлар болсаң, күлимлеп кел, муңласым.

Анам шеккен азаптарға төзе билмес хаялым,
Әкем өткен асыұларға қабарады аяғым,
Бизлер басқа жоллар менен атланғанбыз өмирге,
Үйге кирсен қайырлы жол тилеп келгил, қарағым.

Талай сапар ағат кеттим пархым болмай баладан,
Шалқама да түстим талай журт инанған жаладан.
Менин жолым әдалатдур, жазатайым кетсем де,
Таза хауа алып киргил, үйге келсең, жоражан.

Не кийип кел, өз еркиңде, қалпақлы я жалаңбас,
Бизин үйде сырт кийимге хеш қашан да каралмас.
Ал хаялым қабақ шытса ұақтыңда чай әкелмей,
Онда маған уқсар жериң болмағаны, заманлас.

ҚОҢЫРАТ МИЙНЕТКЕШЛЕРИНЕ

„Жоллар узақ еди, жоллар еди шөл,
Сары ууайымлы еди саҳралар...“
Деп Жолмурза аға излегенде жол,
Жеткерди темир жол бахтыңнан хабар.

Тартып тоқ турмыстың сансыз көрұаның,
Қушағыңда поезд зымырағанда,
Үстирт келешегің—ығбал дәұраның—
Туу болып тигилер алтын заманға!

Бүгін ана—жерим бауырын ийип,
Ақ алтыннан таулар үйди жоталы.
Бүгін Қоңыратым, жулдызлар сүйип
Мәртебенди қуяш тартты жоқары!

Данкы бесжыллықлар—пәрұаз шыңдарың,
Бәлентшил қырандай уштың бийикке.
Мийнет гүзарыңда алға зырлауың—
Мегзейди тулпарлар кууған кийикке!

Бүгін ашылғандур сениң жамалың—
Он сегіз бәхәрди көрген қызыңдай.
Желпип ескен сениң қоңыр самалың
Шыпалы екен Қараұымбеттиң дузыңдай!

Алтын көл айдыны толқымас енди,
Алтын көл ақ алтын теңизи болған.
Жана Қоңыратым кәмалға келди,
Телмирер Топырақ қаладай қорған.

Дийқан бахты ушын қосылып сууға
„Ықлас жаптан“ ағар ықлас—мухаббаг.
Салы қырманыңа шаншылған тууда
Желбиреп турғандай мәртлик хәм ғайрат!

Сен ески хәм мәңги наўқыран жерим,
Ата-бабалардың тарийхы сенде.
Батыста бостаным, жол дәрбентлерин
Сорасам бәриниң тәрийпи сенде!

Туўылған жер ушын татлы сезимди
Бөлшеклей алмайман. Пүтини менен
Мен сени сүйемен, сениң өзиңди
Интизарлық пенен, жутыныў менен!...

Пахтаң, салың, малын қуўантар мени,
Қуўантар Үсгирттиң газ булақлары!
Әдиўли Қоңыратым, қутлықлап сени
Тутарман атыңды таўдан жоқары!

21 октябрь, 1974жыл

НАМА ҚОСЫҚЛАРЫ

ЖЫРЛАЙМАН

Булбил түнөп багларыңа
Жулдыз конар таўларыңа.
Жүзим жайнап таңларыңа,
Ұатаным, сени жырлайман,
Ұатаным, мәңги жырлайман!

Дәрьяларын шалқып ағар,
Шөллериңди тинтер бәхәр,
Шуғла шашкан ҳәрбир сәхәр,
Ұатаным, сени жырлайман,
Ұатаным, мәңги жырлайман!

Шадлық толы кушағыңда,
Ләззетиңе гусалың ба?
Қанатымсаң ушарымда,
Ұатаным, сени жырлайман.
Ұатаным, мәңги жырлайман!

Алыстағы әрманларым—
Бүгін ығбал-дәўраиларым.
Тартқан бахыт кәрўандарым,
Ұатаным, сени жырлайман,
Ұатаным, мәңги жырлайман!

КОМСОМОЛ

Минез питип партияның салгынан
Пәрўаз алдың уллы елдің даңқынан,
Сенде дәрья ағысы бар шалқыған,
Алты ордени күлим қаққан комсомол.

Дана Ленин иси болды бағдарың,
Халық көзинде күлди айдын таңларың,
Саҳраларда ырғатылып бағларың,
Мәртликлерге жоллар тапқан комсомол.

Сен бар жерде қорқытпас халық жаўлары,
Қырағысаң сен бүркиттей таўдағы.
Партияның қолдасқандай әўлады,
Бәлентлерге қадем атқан комсомол

Сен дүньяның жаслығысаң мұдамы,
Сен елимнің жеткен мақсег-мурады,
Сен—дәрьясаң, ал, партия—мурабы,
Әбиқаят болып аққан комсомол.

Елиў төрт жыл—сен гүресте талмадың,
Елиў төрт жыл—жегелеген әрманың.
Елиў төрт жыл—жеңис толы таңларың.
Коммунистлик шыңға шыққан комсомол.

СТУДЕНТЛЕР ҚОСЫҒЫ

Билим—арна болса ағыўшы бизлер
Билим—шырақ болса жағыўшы бизлер.
Билим—шыңлардағы ғазийне болса—
Тилсим соқпақлардан барыўшы бизлер!

Нақыраты: Өйткени жүрекпиз наўқыран,
Пәрўазды үйренген өмирден
Алтын том дүньямыз шалқыған
Бағымыз—мийўасы төгилген.

Бизің жолларымыз гүреске толы,
Бул жол Ленинизм—дослықтың жолы,
Хәрбир қадемінде жаслығымыздың
Келешегин сөйлер халықлар ырбалы.

Нақыраты Дәрьяның сағасы таўларда,
Устазлар—сағамыз мәўжирген
Жас өмир умтылған әрманға,
Жоллама аламыз хәр күннен.

Бизлер геологтай тыншымай хәрғиз,
Сырлы кітаптарды тинтип қарармыз.
Онда келешектің асыўлары бар,
Оннан жасаў ушын нәпес алармыз.

Нақыраты: Студент—жаслық ғой бахытлы,
Қуўаның студент болғанлар.
Бизлерге нурлы таң атыпты,
Бизики ең шадлы дәўранлар!

1968-жыл.

АРАЛДАҒЫ ҚОСЫҚ

Бунда қамыслардың ырғалыўлары
Арал бойындағы шәмендей болар.
Балықшы қызлардың ым қағыўлары,
Жаслығына жарнақ дәмендей болар.

Күн батарда теңиз бетке қарасаң,
Домаланып толқын менен ағасаң

1973-ж

Байлаулы кемеден барып сорасам,
Күтип турған мениң кемемдей болар.

Излерине толкын ертип ағыстан,
Пароходлар келер, келер алыстан..
Түнди оятып өкиргенде жағыстан,
Арал „бахытлыман!“ дегендей болар.

Ай жуптысы — жұлдыз күлсе аспанда,
Мойнақ шырақлары сәндур ақшамға.
Арал қосық айтып шуұылдасқанда —
Кеулим теңизде ескен самалдай болар.

1966-жыл

КӨЗЛЕРІҢЕ ИНТИЗАРМАН...

Түн жамылып күтип турман,
Келер ме деп ай барында.
Көзлеріне интизарман,
Мұхаббаттың айдауында.

Өртенсе де жүрек қанша,
Самалларға алданарман.
Шолпан жұлдыз уйықлағанша,
Қыялларым әлұан-әлұан.

Салмадағы ағын суулар
Сыңқ-сыңқ күлип атырғандай.
Кешеуіллеп ушқан куулар,
Жалғыз мени шақырғандай.

Жақтысы бар шетки әйнек,
Қос көзімді бәнтлеп тартар,
Елп еткендей суудыр көйлек —
Суұылдаса жапырақлар.

Жаз самалы елпип ескен,
Гәхи ләззет, гәхи әрман.
Жұлдызлардай мөлтілдескен
Көзлеріне интизарман...

1970-жыл.

МУХАББАТ ҚОСЫҒЫ

Гөззаллығын ана жердің
Сеннен сездім, сеннен көрдім,
Жаслығымның гүлін тердім,
Бәхәрдегі бағларымнан.

Мөлдір суулы тасқын сайда,
Қарап тұрсам түңгі айға,
Күлген көзің болып пайда,
Ығбал сорар әрманымнан.

Ләззетке бай ышқы бағы,
Шашыма гүл қыстырады.
Менің жаным ышқынады,
Нама күтип тарларыңнан.

Қуяштайын кеулің ашық,
Жолларыма нурын шашып.
Болайық деп ашық-машық,
Самал излер таңларымнан.

1974-ж.

ҚЫЗ ҚОСЫҒЫ

Елпип ескен жипек самал,
Кімге-ләззет, кімге-зауал,
Нәубәхәрден алып жамал,
Доландым яр, асық маған.

Шолпан ғайып таң шағында,
Ышкы толы қушағымда,
Көзге алданыш бір сағымға,
Қарандым яр, асық маған,

Сыңқ-сыңқ күлип ақса суўлар,
Шадлыққа өш жүрек туўлар,
Тауыс киби кербаз туўған,
Тарандым яр, асық маған.

Ғумша тағып жасыл жаздан,
Бир гүлзарда өскен қызбан,
Дерегинди шоқ жулдыздан,
Сорандым яр, асық маған.

1970-ж.

ҚЫЗЛАР

Бириниз бәхәрди сыйлап гүл менен,
Бириниз муҳаббат отын үрлеген,
Жаслығым аласып сизде жүрмекен,
Өмирдің заўқындай жайнаған қызлар.

Бириниз жүректе даўыл турғызған,
Жилуаңа мың күнлеп бәзим қурғызған,
Жаслығым жол сорап алыс жулдыздан,
Соқпағыңды силтер ай маған, қызлар.

Бириниз шадлықтың сазын шаласыз,
Бириниз кеўилди жаўлап аласыз,
Муҳаббат дегеннің дәрт пе даўасыз,
Мыңлардан жалғызды сайлаған қызлар.

Бириниз дүр киби шашылған ұақта,
Бириниз гүл киби ашылған ұақта,

Бириниз күлкени жасырған ұақта,
Жаслығым жақанға сыймаған, қызлар.

1972-жыл.

ҰАТАН

Ләззет шашар жасылланған бағларын,
Нурын төгер атқан шадлы таяларын.
Қайда барсам, жүрсем қайсы жолыңнан,
Күтип алар азат алтын дәўраным.

Қуяш кетпес аспаныннан,
Мәртлік кетпес дәстаныңнан,
Уақыт сени жырға бөлеп,
Өтип барар асқарыңнан.
Мәңги саў бол, жаса Ұатан,
Мәңги саў бол, жаса Ұатан!

Бостан болды жатқан саңыраў далалар,
Жана заман бахтын өбер қалалар.
Партия баслайды ленинлік жолдан,
Сениң даңқың жети ықлымға таралар!

Дәрьяларың ығбалымдай ағады,
Самалларың шадлығымдай шабады.
Тауларыңа қонып сөнбес жулдызлар,
Түнлеріңде шамшырақлар жанады.

1975-ж.

УСТАЗ

Устаз деген атыңды,
Жыллардан алып өтемен,

Үйреткен хәрип, хатынды,
Өмирге тауап етемен.

Зейинли тыңлап сабақты,
Өзиңнен тәлим аламаң.
Басласам үлкен талапты,
Алдымнан сени табаман.

Кай исте болсын бәринде,
Өзиннің нускауы гәлиң бар.
Үйренген хәрбир кәримде
Тек гана сениң атың бар.

Устазым, алғыс айтаман,
Алдағы уллы жылларда.
Ушаман тағы қайтадан,
Келешек деген шыңларға!

1975-ж.

ЯР КҮТИҮ

Түңги жұлдызлардың жымыңын бақсам,
Койнына шақырар алыстан аспан,
Егер де жүрегің болмаса тастан,
Мұхаббат бағына жеткіл, нигарым.

Ұәдели ұақытлар өтпн баратыр,
Тек қуслар уйқыда қақпас қанатын.
Ақшамның таң деген жауы бар ахыр,
Дәртимди бөлісип шеккіл нигарым.

Самаллар таллардың басын шайқайды,
Олар да кеулимнің табын байқайды.
Мұхаббат дегенің болмас жай қайғы
Тусымнан елп етип өткіл нигарым.

Көзлерім телмирер сениң жолыңда,
Тахатым тақ болар сениң жоғыңда,
Мың жигит болса да жүрген соңыңда,
Жүзиңди көрсетип кеткіл нигарым.

1976-ж.

БЕРУНИЙ ҚЫЗЛАРЫНА

Берунийдин аспанында жұлдызлар,
Жымынласса сайран егер гүл қызлар,
Бәхәр бағларында жанласа сазлар,
Ырғағы дәрьяда ағыс болғандай.

Оқыса, билимге сүңгир тереннен,
Ислесе, жер үсти әбден кенелген.
Сүйсе, бахыт қусы кетпес төбеннен,
Иззеглеп ийилсе қамыс болғандай.

Келбетине жақан қарап тамсанар,
Ышқыпаз кеуілге отлы ғам салар,
Көзлери безенген мисли хан сарай,
Зулпын тарағанда тауыс болғандай.

Далаларда гезсе жаздың самалы,
Жайнар Шаббаз қызларының жамалы,
Жилуа менен шалса шадлы наманы,
Хәрбири өмирге нағыс болғандай.

1975-ж.

РОССИЯҒА

Узақ жолларында бахыт кәрұанын,
Қуып жете алмады аға-бабалар.

Қараңғы қыпсалап қутлы әрманын,
Тағдир айдауында адасты олар.

Қуяш яңлы әл аспаннан,
Бахыт яңлы адаспаған,
Уллы Ленин дана адам.
Россия, Россия!

Үзип әсирлердің қуллық буғауын,
Уллы Ленин бизди баслады алға!
Саҳралардан тауып өмир булағын,
Қадемлерди салды бир айдын жолға.

Тоғайларың жасылланған,
Жериң питкен қасыллардан,
Өгтің талай асыулардан,
Россия, Россия!

Сеннен қудиретли Ұатан жоқ өзге,
Дүньяны тамсантар мәрглигин, күшин.
Арзыр топырағыңды сүрме етсе көзге,
Данышпан Ленинди бергениң ушын!

Келешегің жарқын болып,
Әрманларың алтын болып,
Гүллене бер даңқым болып,
Россия, Россия!

1975-ж.

АНАНЫ ҚАДИРЛЕҢ АДАМЛАР!

Анасыз дүньяның жаны болар ма,
Адамзаттын жақты таңы болар ма!
Анасыз көрінбес жарқын келешек,
Анасыз өмирдің бағы болар ма?!

Нақыраты:

Ана болса алтын заман бар,
Дәуір жолын алға дауамлар,
Тиришилик тиреги болған -
Ананы қадирлен, адамлар!

Ана менен орынланар әрманым,
Ана менен гөззалланар дәураным.
Ана менен бахыт бағы қулпырып,
Айдын нурлар шашып атар таңларым!

Нақыраты:

Ана болса дәрья ағар усылай,
Ана болса самал шабар усылай.
Ана болса өмир бәлент шыңларға,
Қыран яңлы қанат қағар усылай!

Нақыраты:

1975-ж.

ХАЛҚЫМА

Келешекке баслап жыллар,
Дәуір саған берди ығбал.
Мәртлік орнын—бәлент шыңлар,
Шақырып тур алға, халқым,
Сонда абырай, сонда даңқын.

Көкті қушқан ақ тауларың,
Елден алған мақтауларың,
Күн шығыстан атқан таңын,
Ақ пейлиндей, нур жүзіндей,
Күлер түнеріуді билмей.

Босағаннан атлағанлар,
Уллы дослық лебин аңлар,

Шадлык сазы тынбай жанлар,
Хәрбир аўыл аймағында,
Қызғыш мийнет майданында.

Нур ойнайды ақшамында,
Гүл өседі тасларында,
Бахыт кусы аспанында,
Бәхәрине ырза халқым,
Жүзиң жарқын, қолың алтын.

1977-ж.

УЛЛЫ ОКТЯБРЬ

Үлкен үмітлерге баслаушы болып,
Ленин хәм партия талпынгты алға,
Бүгін көкірекке шадлықтар толып,
Қушақласып қарар орақ хәм балға!

Уллы Октябрь,
Сениң жемисиң.
Мәңгиге жасайды,
Сениң жеңисиң!

Адам изин мың жыл сағынған тыңда,
Бүгін ырғалып тур мийуалы бағлар,
Қуслардың қанагы жетпеген шыңда,
Даңқын жайып атыр жаңа әуладлар!

Уллы Октябрь,
Сениң жемисиң.
Мәңгиге жасайды,
Сениң жеңисиң!

Алпыс жылда өттік асыудан талай,
Брысқымызды үйдик бул алтын қолдан,

Нурлы келешек коммунизмге қарай,
Барағырмыз айдын Ленинлик жолдан!

Уллы Октябрь,
Сениң жемисиң
Мәңгиге жасайды,
Сениң жеңисиң!

1977-ж.

БАХТЫМЫЗДЫ ҚОРҒАҒАНЛАРҒА

Сизлер аспандағы жұлдыз көзлерсиз,
Сизлер дәстандағы даңқлы сөзлерсиз,
Сизлер қан дәрьясын кешип жаслықта,
Отларға да, оқларға да төзгенсиз!

Хәр жүректе, хәрбир кеуілде,
Сизлер қайта келип өмирге —
Әулад пенен жасап атырсыз,
Қорғап қалған алтын дәуірде!

Сизлер өткенсизлер мәртлик асқарын,
Сизлерге жат болды қорқыу, жасқануы.
Сизлер ерлик пенен қорғап қалдыңыз,
Ұатанымның қуяш күлген аспанын!

Хәр жүректе, хәрбир кеуілде
Сизлер қайта келип өмирге —
Әулад пенен жасап атырсыз,
Қорғап қалған алтын дәуірде!

Сизлер бүгін ерліклердің мысалы,
Сизлер бүгін өлмес өмир нышаны.
Сизлердің даңқыңыз келешек гөзлеп,
Жыллардан, шыңлардан атлап ушады!

Хәр жүректе, хәрбир кеуилде,
Сизлер қайга келип өмирге—
Әулад пенен жасап атырсыз,
Қорғап қалған алтын дәуірде!

1975-ж.

КОСМОНАВТЛАР ҲАҚҚЫНДА ҚОСЫҚ

Дәуір ушты қыялдан да жоқары,
Космоста басланды илим бәхәри.
Ленинлик заманның кең гүзарында,
Алға барар, алға, мәртлик сапары!

Қайда ерлик, сонда бахыт бар,
Пәрүазларды сүйер ұақытлар.
Сәубетлескен жұлдызлар менен,
Жасай берсин космонавтлар!

Айға жетти техниканың табаны,
Космос сырын ашты илим заманы.
Земиннен аспанның төрине қарап,
Биринши рет ушты совет адамы!

Қайда ерлик, сонда бахыт бар,
Пәрүазларды сүйер ұақытлар.
Сәубетлескен жұлдызлар менен,
Жасай берсин космонавтлар!

Қахарманлық бир-биринен зыяда,
Азаматлар ушар қыйыр-қыяға.
Ұатан даңқын Ай, Марсқа апарған,
Биз мәңги ырзамыз компартияға!

1975-ж.

МЕН ОҚЫҒАН МЕКТЕПТЕ

Мен оқыған мектепте,
Күнлер қызық өгпекте.
Каникулда үш бала,
Барып қайттық Артекке.

Жалқау емес ҳеш бала,
Көтеремиз баслама.
Күнделикке түседі,
Сабақлардан бес ғана.

Мен оқыған мектепте,
Шадлық зауқын төкпекте
Ушқыр қыял соңынан,
Асығамыз жетпекке.

Бүгін билим аламыз,
Өсе берсин санамыз .
Ертең бизди ардақлар,
Уллы Ұатан—аиямыз!

1977-ж.

БАХЫТТЫҢ САҒАСЫ УЛЛЫ ОКТЯБРЬ

Басып өткен жолы тиллерде дәстан,
Уллы Октябрь—куяшлы аспан.
Ол бизге мәңгилик жақты жеткерип,
Ол бизге бахыттың сағасын ашқан!

Нақыраты: Октябрь—бизің даңқымыз,
Октябрь—мәртлик салтымыз.
Октябрьден нур алып,
Алға, алға барар халқымыз.

Алпыс жылда өттік ерлик сапарын,
Хош келдің, гүлистан алпыс бәхәрім!
Бахыттың сағасы Уллы Октябрь,
Жулдыздай көбейтті дослар қатарын.

Нақыраты: Октябрь—бизің даңқымыз,
Октябрь—мәртлік салтымыз,
Октябрьден нур алып,
Алға, алға барар халқымыз!

Октябрь нәүпиртти ығбал булағын,
Питкерди халқымның мақсет—мурадын,
Бүгін абат заман сахра қойнында—
Коммунизмге қарай таслауда адым!

Нақыраты: Октябрь—мәртлік даңқымыз,
Октябрь—мәртлік салтымыз,
Октябрьден нур алып,
Алға, алға барар халқымыз!

1977-ж.

ЖАС ПАХТАКЕШ ҚОСЫҒЫ

Шөллердің сууырып шанын, кумларын,
Кенелтемен үлкемнің көп тыңларын,
Пахта менен алып табыс шыңларын,
Мәртліклерге қадем таслап бараман.

Атызларда техника қол канатым,
Пахта даңқым, көркім хәм салтанатым,
Мени ардақлайды әзиз елатым,
Кәрұанларды алға баслап бараман.

Егинге толтырып елдің даласын,
Ақ тауға бөлермен Әмиұ жағасын,

Тойларда жанғыртып пахта намасын,
Қырманды бәленгтен шашлап бараман.

Жас пахтакеш, мен наұқыран дийқанман,
Халқымды ақ алтын менен сыйларман.
Мәртлігимди алтын етип жыйнарман,
Қадемди мәрдана таслап бараман!

1977-ж.

ШОФЕР ҚОСЫҒЫ

Айдын жолда машинамы заўлатып,
Уллы қурылысқа жүклер тасыйман,
Мәрт азамат екенімди аңлатып,
Сапарларда шаршамайды машинамы.

Алға, алға нәзер таслап,
Кабинада отырған—
Кәсибинен кәмал тапқан,
Мен шоферман мен шоферман!

Алысларда күтер мени қурылыс,
Жолдасыман хәр жолаушы адамның,
Маған аян хәр дәрбент, хәр бурылыс,
Лашыныман бул абадан заманның.

Алға, алға нәзер таслап,
Кабинада отырған—
Кәсибинен кәмал тапқан,
Мен шоферман, мен шоферман!

1977-ж.

ОКТЯБРЬ ХӘМ БИЗЛЕР

Октябрь бизлерге мәңгилик ығбал,
Октябрь бизлерге бахытлы жыллар.

Октябрь бизлерге бәрхамә куяш,
Жолымызга оннан тарайды нурлар.

Нурымыз бизиң Октябрь,
Жырымыз бизиң Октябрь.
Инсан етип жаратқан—
Жылымыз бизиң Октябры!

Октябрь бизлерге жайнаған шырак,
Октябрь бизлерге мәужирген булак,
Октябрь бизлерге саррас айдын жол,
Келешекке алып баратқан пырак.

Нурымыз бизиң Октябрь,
Жырымыз бизиң Октябрь
Инсан етип жаратқан—
Жылымыз бизиң Октябры!

Октябрь бизлерге гулленген бостан,
Октябрь бизлерге тап-таза аспан,
Октябрь бизлерге абадан өмир
Авторы партия—ол мәртлик дәстан!

Нурымыз бизиң Октябрь,
Жырымыз бизиң Октябрь,
Инсан етип жаратқан—
Жылымыз бизиң Октябры!

БУЛ БИЗИҢ ЖАСЛЫК

Билим гүзарында түскен жарыска,
Хәр күн сайын қолы жеткен табыска,
Жүрегин қарыған арға, намыска,
Бул бизиң ығбалдур, бул бизиң жаслык.

Жаслайынан халық исине талпынған,
Мәрт коллары жаратылған алтыннан,
Хәр бир исте алғыс алған халқымнан,
Бул бизиң дәўрандур, бул бизиң жаслык.

Нәўбәхәр апарған саҳра-шөллерге,
Гүлистан питирген бостан еллерге,
Табылған хәр исте, барлык жерлерде,
Бул бизиң жәўландур, бул бизиң жаслык.

Бүгин биз гезермиз билим арнасын,
Ертең биз шашармыз жүрек талұасын,
Мәнгиге қосықлар, сазлар жаңласын,
Бул бизиң бахытдур, бул бизиң жаслык.

1977-ж.

СТУДЕНТ ҚОСЫҒЫ

Әрманым алысқа қанат қағады,
Қыялға талпынтар бәхәр самалы.
Түндерде қалың том қойнын ақтарып,
Жарқырар ертеңнің айдын жамалы.

Билим бағында,
Илим таңында,
Жүрген ұағымда,
Улы ислерди әрман еткен—
Одақтпен!

Базис.
Еңбектлик—жаслығының жолдасы,
Қанлы урден басланады жол басы.

Билим шыңына,
Сениң өлмес өмириңді дәўран талұасын
Мәртлигинди айтып турар естелик.

1977-ж.

Билим бағында,
Илим таңында,
Жүрген ұағымда,
Уллы ислерди әрман еткен—
Студентпен!

1977-ж.

ШОМАНАЙ

Ығбал жұлдызларың жанып төбеңде,
Мәрт жолына гүлдер шаштын, Шоманай,
Айға дилгир арыу болып шәменде,
Бахытына кушак аштын, Шоманай.

Бозларыңа қадем койып әрманың,
Самаллар шақырды жасыл бағларың,
Ақ алтын дизбеги болып кәруаның,
Жарыс гүзарында тастың, Шоманай.

Мамыйдың даласы көнип ырқыңа,
Қутлы мекән болды батыр журтыңа,
Халқың табыс шыңларына умтылар,
Алысларға тарар ұаспың, Шоманай.

Үстирт бәлентликтен телмирер саған,
Ақ алтын тауларың—даңқын парауан,
Пахта емес шадлық тердің даладан,
Аппак таңлар сен деп атсын, Шоманай.

1972

СТУДЕНТЛИК СӘЛЕМ

...табысқа,
Гүз самалы атызыңды тымсқа,
Бұл биздің ығбалдур, бұл биздің жаслық.

Мине, тағы ушырастық пахта қырманда,
Студентлик сәлем алып келдик, пахтакеш.

Сизлер жүрген дала ақ алтынның төркини,
Онда мийнет кең қадемін таслар бул күни,
Пахта терип, еситиуге шаллы күлкіни,
Студентлик сәлем алып келдик пахтакеш.

Гүзги ақ булт бағдар билмей гезсе аспаннан,
Жүрегиниз қарар таппай дала дастанған,
Жаңадан бет ашар еле мәртлик дөстанған,
Студентлик сәлем алып келдик, пахтакеш.

Қолыңыздан биә болар талай ақ таулар,
Жүрегинизге беккем орнар алғыс, мақтаулар,
Бәри орынланар, түүесилмес пахтаң бар.
Студентлик сәлем алып келдик, пахтакеш.

1962-жыл

ЕСТЕЛИК АЛДЫНДАҒЫ ҚОСЫҚ

Енди тулған қалды шырша тас болып,
Кеуїллерде қалдың мәңги жас болып,
Ана жанарындай от лаулар мұдам,
Гүлдер ыргалады қарындас болып.

Аспан гейде түнереди,
Гейде жамғыр жауады.
Адам түе тәбият та
Вазда жылап алады.
Енди жерди тапламағай,
Қанлы урыс табаны.

Сениң өлмес өмириңди ескерип,
Мәртлигинди айтып турар естелик.

Сталинградтан Берлинге шекем,
Бизди жаўдан қорғадың сен төс керип.

Аспан гейде жадырайды,
Жер—көкти нур сүйеди.
Адам түүе тәбият та
Даңқына бас ийеди.
Енди тасқа айланбағай,
Солдатлардың сүйеги.

1975-ж.

СОЛДАТ АНТЫ

Тыңла Ұатан, тыңла халқым қахарман!
Перзентіңмен орын алған катардан.
Сениң арың ушын, намысың ушын
Оттан өтіп, қар дастанып жатарман.
Суудан кешип, жаўға ғазеп атарман!

Тыңла елим, тыңла уллы Ұатаным!
Перзентіңмен, даңқлы солдағ—атағым.
Сениң бахтың ушын, жасауың ушын
Жолға түсер машақатлы сапарым,
Сени өбер жүректеги бәхәрим.

Тыңла, халқым, тыңла ата-аналар!
Перзентіңмен менде күш бар, сана бар.
Сениң даңқың ушын, ығбалың ушын,
Сап мухаббат оты канды аралар,
Урыс зарпын тартпас жасыл далалар.

Тыңла ұақыт, тыңла алтын заманым!
Перзентіңмен тапқан мәңги кәмалын.
Сениң нурың ушын, шадлығың ушын,

Естиремен тынышлықтын самалын,
Сақ қорғайман әзиз Ұатан жамалын!

1975-ж.

УРЫС ВЕТЕРАНЛАРЫНА

Сизлер сол жыллардың бағыр жаслары,
Сизлер сол жыллардың мәртлик дәстаны.
Сизлер күнбағыстан шығысқа ушқан—
Жеңіс бәхәриниң қарлығашлары!

Сизлер өгтиңизлер оттан, жалыннан,
Әжел басын ийип сизге табынған.
Урыс соқпағында изиниз қалды,
Ана жерге тамған қадал қаныңнан.

Түтин жутқан дала сизлерди естер,
Тоғайларда қалды отлы елеслер.
Ғазепли ескерткіш артында еле—
Жаңғырып турғандай қахәрли сеслер!

Сизлер сол жыллардың жас қыранлары,
Сизлер сол жыллардың үміг таңлары,
Бизлерге ерликті үйретип мудар,
Жасан, саў бол, урыс ветеранлары!

1975-ж.

ПАХТАКЕШ ҚЫЗ ҚОСЫҒЫ

Бәхәр болып келсең, жигит, ұақытыңда,
Қосықлар айтарман пахта қаққында,
Сәуір болып шашларымды тарасан,
Ертең оғырарман табыс тахтыңда.

Мейли сен, арнадан ағыс болып кел,
Шыңларға асыққан шабыс болып кел.
Ақ алтын тауынан көзлерім талсын,
Арзыұ-әрманымдай алыс болып кел.

Кен далаға жарасады жасыл бағ,
Фауашалар күтип алар бас ырғап,
Қуяш болып келер болсаң далама,
Қадемиңе төсек болар қасыл гәп.

Бүгін сәхәр күлди аппақ ханасы,
Таңға дийдарласар дийхан баласы.
Кәруан болып келсең, дәураның болып,
Маған ерип шығар пахта даласы...

Май, 1975-жы

МЕНИҢ БӘХӘРИМ

Губарсыз аспанда жұлдыз жымыңлар,
Хәрбиринде ушқынласқан жырым бар,
Түнлерде ай болып жолға шығыңлар,
Бул ләззетли жәннет—мениң бәхәрим.

Бағларда самаллар баслар намасын,
Шөллер селлер менен табар дауасын,
Сәуір болып қыдыр елдің даласын.
Бул қызықлы сәубет—мениң бәхәрим.

Дәрәя ағыслары—мениң жаслығым,
Өмир нағыслары—мениң жаслығым,
Әрман жарыслары—мениң жаслығым,
Бул бахытлы дәулет—мениң бәхәрим.

Гүл болып ашылдым, тербең самаллар,
Маған келип қоның гөззал жамаллар,

Шадлығыма шерик болың адамлар,
Бул таусылмас зийнет—мениң бәхәрим.

Май, 1975-жыл.

ДӘРЯ ЖАҒАСЫНДА

Дәрәя жағасында отырсам кеште,
Жағыста сууылдар көк кумлар еспе,
Кеулим сергек тартып қарасам пәске,
Суулар қағлар саған асыққанымдай.

Бул жерге жеткенде алыс жоллардан,
Барар меканына сәлем жолларман.
Туулап толқын хабар берер әрманнан,
Онсегизде саған асыққанымдай.

Гейде бирден умтылады жағысқа,
Гейде жәмдеседи бир жөн ағысқа.
Сорағандай: еле мәвзил алыс па?
Тынбай ағар саған асыққанымдай.

Дәрәя жағасында отырсам мұдам,
Уақыттың тезлигин сеземен суудан.
Теңизге жетпесе таусылар шыдам,
Бийтахат боп саған асыққанымдай.

1972-жыл.

БАҒЫ-БОСТАНЫМ

Дәрәялықтан ессе бәхәр самалы,
Жасылланар меканымның жамалы,
Жериме бултлардан ықлас тамады,
Жыллардан көрк алар бағы-бостаным,

Шөллерге де жетти өмир нышаны,
Сахраларды бүгін бағлар қушады,
Төбемизде дәулет қусы ушады,
Жайнайды, жаснайды бағы-бостаным.

Түнеклерге дәуір нурын апарған,
Кудиретли халқым мениң қахарман,
Жарасықлы орнын тапты қатардан,
Мәңгиге гүлленер бағы-бостаным.

Куұаныш қыдырар ағыл-қаламда,
Табыслар тау болар жазық даламда,
Октябрь нурлантқан алтын заманда,
Жасарып қулпырар бағы-бостаным.

1977 жыл. Март.

МУҒАББАТ

Сен десе жүректің оты лапылдар,
Сен десе дегбірден сасар ақыллар,
Сен десе жаслығым нурға жақыналар,
Күш бар ма өзіннен артық, муғаббат.

Сен десе шәменнен гүллер терилер,
Бул жақан көзлерге гөззал көринер,
Сен десе кеуілдің палы төгилер,
Өртерсең қойныңа тартып муғаббат.

Сен десе қуяшым парлар төбемде,
Үмитим ғамырын жаяр тереңге,
Сәрұи тал шақасын ийіп төменге,
Зарлайды атыңды айтып, муғаббат.

Сен десе хәсирет шадлық алысар,
Бир жолға екеуі мудам тарысар,

Сен десе геўдеде козып намыс-ар,
Өзинди сүймесин қайтп, муғаббат!?

1977-жыл. Март.

МЕКТЕБИМ

Сенде тәлим, сенде билим арнасы,
Сенде шадлық, сенде жаслық талуасы,
Қушағыңнан басланады жол басы,
Жаса, жаса әзиз устаз-мектебим.

Сен оқытқан хәриплер,
Дунья сырын тәриплер,
Балалықтың базары,
Келешектиң гүзары—
Тек өзиңде мектебим!

Сенде бахыт, сенде ығбал сөзи бар,
Сенде өмир, сенде дәуір жазы бар.
Сениң менен уллы тарийх жазылар,
Жаса, жаса әзиз устаз-мектебим.

Сен оқытқан хәриплер,
Дунья сырын тәриплер,
Балалықтың базары,
Келешектиң гүзары—
Тек өзиңде мектебим.

Сенде мәртлик, сенде бахыт сокпағы,
Сенде мақсет, сенде үмит отлары,
Сениң менен қалар адам атлары,
Жаса, жаса әзиз устаз-мектебим.

1977-ж.

БАХЫТЛЫ БАЛАЛЫҚ

Бүгін бизлер жүзіп билим арнасын,
Әрманлаймыз ертеңгидің талұасын,
Билимди, ақыллы, ғайратлы болып,
Дауамлаймыз мәртликлердин жалғасын.

Биз бахытлы баламыз,
Сабақтан бес аламыз.
Мектеп устаз бизлерге,
Ол екінши анамыз.
„Оқы, оқы, оқый бер“ —
Деп тур Ленин данамыз!

Бүгін бизлер билим бағын аралап,
Изленемиз ертең ушын дана гәп.
Уқыплы, зейинли, мийримли болып,
Келешекке орнатамыз жаңа бақ.

Биз бахытлы баламыз,
Сабақтан бес аламыз.
Мектеп устаз бизлерге,
Ол екінши анамыз.
„Оқы, оқы, оқый бер“ —
Деп тур Ленин данамыз!

1977-ж.

Поэмалар

БУЛТ ХӘМ ҚУЯШ

Бұл поэмалды бизлердің бахытлы келешегиміз үшін қурбан болған дәслепки комсомолдердің жарқын естелигине бағышлайман.

Автор.

Серпип ақ отаудың аппақ түңлигин,
Уллы мерекени қыздырыу үшін—
Әңгимеге бузау емизип бүгин,
Бир шағлап алайық енди, оқыушым.

Ушқыр қыялларға болмай бәндүүан,
Шынлық ағысында салдау тартайық.
Қашанлар тарқасты бултлар хәм думан,
Қуяш нуры менен жол алар қайық.

Бул ығбал қайығын толқынлар жууған,
Оған ақ көкирек жанлар минеди.
Бағдарынан қайтпас, алжаспас мудар,
Ғайры тағдир емес ескекшилері!

Теңиз ұақыт яңлы тынымсыз, сергек,
Мен сондай өмирди сүйемен, жолдас.

Суўлары пай емес, болса да кермек,
Кудиретине басты ийемен, жолдас.

Бүгін сениң менен онаша калып,
Сондай өмирлерди алайық ядка.
Бул бахытлы күнин әдиўлеп халық,
Тәжим ете билсин алдыңғы әўладқа.

Өткен жоллар шаңы басылды қашшан,
Тоғай хәм шөллерден семди қыйқыўлар.
Енди қуслар сайрап пәрўайсыз ақшам,
Күндиз ол жерлерде жарқырап туўлар.

Өзге бир даўыслар гүңиренип онда,
Жалғар толғаўларын жаңа заманның,
Бурын қадем бармас неғайбыл жолда,
Барар жери мәлим бүгінги адамнын.

I

Инанба, сен, арзыўлым менин,
Хеш нәрсеге инана көрме.
Таўсылған жоқ еди гөй демим,
Мени қалай қыясаң гөрге.
Мәнзил шалғай, жол узақ еди,
Жаңа шыққан едик сапарға.
Әрман деген жалғыз-ақ еди,
Жары жолда күним батар ма?...
Қысқа өмир уйытқып қуйындай.
Бир орында тахат таппады.
Биреўлерден алған буйымдай,
Ким қастерлеп оны сақлады.
Инанба, сен, мени жоқ десе,
Өлди деген сөзди дарытпа.
Сағынышка дадың жетпесе,
Күлип турман, тигил жарыққа.

Жақты— жақан сеники, жаным,
Қаплап кетсин қарны тоқ бала.
Қуяш болса, мениң болғаным,
Бул дүньяда мени жоқлама.
Сол жылларды умытпадың ба,
Бала екенбиз еле мий шала,
Қалып еди үйдиң алдында,
Ғақ жол тилеп әкең бийшара.
Сонда „әўмийин“ деўдиң орнына,
„Рахмет деп бузып алғанман.
Ойлайтуғын ўақыт болды ма,
Ўаз кештик—ғой талай әрманнан,
Болдың бахтым хәм сағынышым,
Сен жарлының жалғызы едиң.
Мениң ушын, тек мениң ушын—
Жарлы емес, хан қызы един.
Дийдарыңды көрмедим жырақ,
Аспандағы Шолпан жулдыздан.
Ел рәмәўзин аңласам бирақ.
Сымбатына көп еркек қызған.
Қашанда да данқын жаяды,
Сулыўлықтың жаўы бир талай.
Болсадағы үш-төрт хаялы,
Айттырыпты Палым деген бай.
Жарысын деп жарлы пахырлар,
Бай мардыйып сақыйлық пенен—
Тез узатсын, ўақыт дым қырўар,
Елли туўар қалынын деген.
Биреў күлди, биреў қызғанды:
Биреў нәлет айтты Палымға,
Көз көреки сендей қызларды,
Ким атқысы келер жалынға.
Суў түбинен тапқан гәўхарды,
Қайтып суўға таслап болар ма?
Таўда шапшып өскен арқарды,
Ғәрким ата билмес сонарда.

Тауығына „төт“ демей ҳешким,
Ийтине „жит!“ демегенликтен—
Парқын билмей азанның, кештиң,
Турмыс ғамын жемегенликтен—
Қоқырайып тепкир қораздай,
Ҳаял санын мәртебе санап—
Өли үстинде шалынған саздай,
Бай исинен тиксинди елат.
Гүзги талдан түсип болмаған,
Қалтырауық жапырақлардай,
Бирең-сараң, ҳәтте онлаған—
Жалпылдаққа ийе еди бай.
Олар байдың қас-қабағынан
Анлар еди өз напақасын.
Журдай болып намыс-арынан,
Сабар еди жалғыз атасын.
Тек бай ушын иследи бәрин,
Ол „өл!“ десе, аұзы кемсеңлеп,
Ишти жағымпазлық зәхәрин,
„Әрманым жок енди өлсем“—деп.
Ядыңда ма, сол ұақлардағы
Қыйын жоллар, аұыр мусаллат.
Жетпесин деп нурға алдағы,
Жаулар қоймақ болды тусаулап.
Биз қус болсақ пәлпеллеп ушқан,
Қыркпақ болды қанатымызды.
Мийрими жок нәлетий душпан.
Куртпақ болды елатымызды.
Тулпар болсақ, олар тас болып,
Қаға берди туяғымызды.
Азатлыққа жаны қас болып,
Өзлеринше келешек сызды.
Жас мәмлекет—жаңа заманды,
Нәресте деп ойлады олар.
Хүкимет деп айтқан адамды,
Ермек етип ойнады олар.

Бийик шынар басына қонған,
Ғарғалардай ғақылдасты да—
Келер болса тек аз-маз қолдан,
Түн орнатпақ аспан астына.
Бәрин, бәрин қалай айтарсаң,
Тауысыу да қыйын сырларды.
О, әрманлы гүлим—Айпаршам,
Сен де есле алыс жылларды.
Руұхымды түсир ядына,
Қарар көзин басымда жансын.
Жүрегінде шөккен дадына
Жакты жақан қулағын салсын...

II

Қартайдым-ғой... Шашларым қуұдай,
Көзлеримниц пуры да қашты.
Қудықтағы бийтаныс суұдай—
Тағдир деген гә пал, гә ашшы.
Енди сенин басына зорға
Ҳаса менен келип кетемен
Ақлықларын көрер деп жолда,
Таса менен келип кетемен.
Ұақыт тартты қанша кәрұанын,
Табылса да алға тутар гәп—
Олар қайдан билсин, Палұаным,
Қандайлығын қыршын муҳаббат...
Жыл қуслары талай мәртебе
Арқа менен кублаға өтти.
Бизлер салған жолды ертеде
Алма гезек булт, қуяш өпти
Айтыу қыйын бәрин шамалап,
Хәзир ертек сыяқлы шын-әм.
Сеннен қалған жарғы шаңарақ,
Дауылларға берди ғой шыдам.

Сенсіз талай таңлар ағарды,
Сенсіз талай исти басладым.
Бул күндери болды ғой ғарры—
Сол баяғы табақласларың.
Сен әлемнен жоғалған менен,
Жұлдыз болып кеуілимде жандың.
Булт екен-ғой хәсирет деген,
Самал қууған алдында танның.
Еле-еле кетпес есимнен,
Табыстырған дәслепки демлер.
Жүрек шықпақ болып төсимнен
Қууандым аў, тунғыш әменгер.
Жолым думан, алдым қараңғы,
Сүрнигиуде еди тағдирим.
Жаслығымда таппай аланды,
Тар қапесте шықты дәлдірим.
О, көрмедім, жаным, нелерди?!
Еркін дәуран болды ғой қамал.
Мен гүл едим, күйдире берди,
Сахрадағы аңызак самал.
Байлар ушын мәзи зат едим,
Тек мал менен өлшенди бахам.
Кеулім өртен, бийтахат едим,
Тыңланбады хеш бир мүддәем.
Тек сабактай тамыры менен
Жасап атқан мийұа ағаштай—
Кем-кем солып барар едим мен,
Бәхәрлерде гүлімди ашпай.
Сонда сени көріп тосаттан
Үрксемдағы шөл кийигиндей—
Қараңғыдан мәңги босаппан,
Ерлер менен хуқукуым теңдей
Қыз болыппан, тағдирге қара!
Енди әззилик етер қалың мал.
Мойынламай буны гейпара,
Сонғы ууын шашты Палымлар.

Қуяшқа тик қарай алмаған
Көзлер яңлы аңлар тағы да,
Анык нәзер салмады саған,
Түсинбеди ығбалларына.
Тау бүркити қакса қанатын,
Бир нәрсениң аңғысын аңлар.
Сонда сениң шапқан қара атын,
Алып келди бул жаққа таңлар.
Басына жип тиймеген хасла
Тайыншақтай асау жасларды—
Түсирдин де қызғын таласқа,
Басқаша бир турмыс басланды.

III

Есиңде екен. Айпаршам мениң.
Ядында екен сол ески нама.
Кеулин бәнтлеп алған хәммениң,
Қыян-кесті умытыла ма?
Жолдас болды шадлық хәм қайғы,
Сәл босассаң, ғарқ болар кемең,
Халық жаулары аспанда айды
Жаппақ болды етеги менен.
Олар ушын жаңа хуқимет
Әзирейли болып көринди.
Басларынан тайды қудирет,
Қуяш елеслетги өлімди.
Ауылыңа келген сапары,
Хешким күлип бақпады маған.
Селкилдеген аппақ сакалы—
Ғаррылар-әм тайдырды табан.
Биразлары мени табалар,
Күпегендей хешким жақсылық.
Хәтте ойнап жүрген балалар,
Қарай берди маған жатсынып.
Үйир табыу түсти қыйынға,

Хэмме меннен алыслап атыр.
Журтгың басын курап жыйында,
Ұаз оқыў да керек ғой, ахыр...
Партияның тапсы маларын
Жеткермесем, пайдам не мениң?
Билсемдағы тосқынлық барын,
Басын бурмай минген кемениң—
Бара бердим мақсет жолында,
Таптым талай машақат ебин.
Не зат болса байдың қолында,
Дийқанларға берейин дедим.
Үни шықпас жалғыз ғарғанын,
Шерли болар жалғыз арыслан.
Нийетиме жете алмадым.
Келген қызыў пәтге алыстан.
Биреў алға тартса арысты,
Биреў тартып кетти қапталға,
Биреў жатып алып тарысты
Биреў қорықты адым атлаўға.
Колхоз десе жыйырылып биреў,
Мойын тартты кирпитикендей.
Терен суўға бойламай тиреў,
Бийбағдар халық теңселди сендей.
Пәми алыспай не боларына—
Биреў шешим айтты дусмалдан.
Алмақ болып өз сорамына,
Биреў қамшы болып жумсалған.
Усындай бир қысылшаң ұақта,
Аўылыңа келип қалғанман.
„Нең бар еди сениң бул жақта,
Қой, саянды салғыл арманнан!“—
Демесе де ҳелким батынып,
Айтпаса да тоқ егер жерин,
Өзлеринде болды шақырық,
Өзлеринше тарқатты шерин.

Бағрачком Аманбай аға
Ең биринши танысқан кисим.
Ийи бослаў адам болса да,
Сақ ислейди екен хәр исин
Әдди-үлдин усы аўылдың,
Билип алдым бағрачкомнан.
Хәм астына түсип аўырдың,
Тайынбаўға бул айдын жолдан—
Ант еткенмені Жаным, Айпарша,
Сол күнлерди еслейсең бе сен?
Көз илмеген ақшамлар қанша?!
Ғабырыстым, өзиң билесең...

IV

Ұақыт тартты сансыз кәрўанын,
Енди бәри түстей мазалы.
Жол басланған ұақта, Палўаным,
Жаслық дәўир болды азалы.
Қуяш едің аспанымдағы,
Нур жүзиңе өш болды бултлар.
Шадлық едің жас жанымдағы
Азлар күллеп, мақтады журтлар.
Сенсиз, жаным, тунги ұақларда
Қус жолына қарайман тынбай.
Ол созылар кара мақпалға
Түсип атқан шаң тозаңындай,
Бир гезлери екеўимиз үнсиз,
Тигилгенбиз бул көриниске,
Тунги аспан болса да тилсиз,
Көп нәрсени салады еске.
Алтын яңлы қум басып кеткен,
Узақ өтмиш—емис-емис нур,
Елеслейди бәри бир шеттен,
Текте сенлик дийдар кемисдур.
Өз отыма өзим мазлайман,

Кеўлим базда хуўлеп кетеди.
Гейде көппен, гейде аздайман,
Кайда апарар тағдир жетеги?...
Сен ауылға араласқаннан,
Самал менен шапты дуў-дуў гөп.
Биреў ерсе, биреў жасқанған,
Мәнзил таппас жүреклер туўлап.
Асқар таўдай болып ҳәр төбе,
Халық тауысқан еди дәрманын.
Ядында ма, тунғыш мәртебе
Сени қалай карсы алғаным?
Көз астынан тасалап әсте
Үзип-үзип қарап қойғанман.
Нашар едим өмири қасте,
Қутылмаған мунлы ойлардан.
Билмеймен ким айтқанын саған,
Үйге келип бир күни кеште,
Бир саўалды тасладың маған.
Ойлап көрген жоқ едим ҳеш те.
Оны ойлауға жетти ме дадым,
Билиў кайда ержеткен менен?...
„Бахыт деген не?“ деп сорадың,
Мен уялып қарадым төмен.
Жууап күтип тигилгенинди
Сезип турман қарамасам да.
„Таппадың ба елден теңинди,
Палым ким?...“ деп сорамасан да —
Усы гәптиң кеўлиңде барын,
Сада жүрек аңғарған яңлы.
Билмесем де қуяш хабарын,
Дәрғайымда көрдим саяңды.
Нашар ушын бахыт деген не?
Байғатийип, бала туўуы ма?
Артықмашлық болса дененде,
Еркек ушын пидә қылыў ма?
„Шашы узын, ақылы қысқа“,

„Ғайратланса қайнатар қазан“,
Деп бизлерди жазғырған дурсы па?
Билмегенше қашты-ғой мазам.
Қуяш ҳәм булт алмасты қанша,
Жаўып өтти талай қар, жаўын.
Тынлайыншы мийрим қанғанша,
Өзин айтқыл, жаным, аржағын...

V

Ауылыңда көп еди жаслар,
Тил табысыў болмады аңсат.
Ҳеш нәрседен хабарсыз баслар
Жол бойынан изледи жансақ.
Жулдызлардай булт тасалаған,
Ай жүзлерин бүркенди қызлар.
Жатырқасып қарады маған,
Көзлеринде от пенен ызғар.
Бахыт деген танысық сөзге,
Қулақлары үйренбей онша —
Қазан урып, солажақ гезде,
Жайнадыңлар, гүлим, Айпарша.
Қарны менен қара жер сызған —
Өгиз яңлы нәўше гүллерди
Басып-женшип отлауға қызған —
Байлар бизге көп кесент берди.
Олар таппап муҳаббат бағын
Шеңгел көмп ышқы жолына,
Мақсетине жумсап бар малын,
Қаратпақшы болды қолына
Сезим не ол? Жүрек деген не?
Олар ушын дүнья — заўықтай.
Ҳаялларды санап төменге,
Ғаўқыйысты түйетаўықтай.
Ҳаял-қызға тенлик әперген
Ҳүкіметке шекелеп қарап —

Сақланыўға қауиптен, қатерден,
Тоғайларда топлады жарақ.
Гүдер үзип жарлыдан аштан,
Татпақ болды бурынғы палын.
Қараўылды буўып бир ақшам,
Айдап кетти колхоздың малын.
Турған жаў жоқ гөзлеп атыўға,
Ұақыт қырўар ойлап, толғанар.
Аўылларды ыдыратыўға
Үгитледи думше моллалар.
Бирин енди тиклеген ўақта,
Екиншиси шарта қулады.
Хәм таласып турды бир жапка —
Өлим каны, өмир булағы.
Ядыңда ма, арзыўлы дилбар?
Сол жылларды ядыңа алшы...
Зулым тағдир аяўсыз былғар
Үстимизден жылан көз қамшы.
Ядыңда ма жулдызлы ақшам?
Оҳо, жаслык ўақтымыз еди.
Хәм қушағын кеңирек ашқан
Сол түн түнғыш бахтымыз еди!
Сонша жұмыс, сонша баса-бас,
Ат үстинде езилген едим.
Муҳаббатсыз адам жасамас,
Буны ерте сезинген едим.
Сени байдан қызғыштай қорып,
Үйбетиңнен айланар едим.
Билмесем де сырыңды толық,
Бир жылўаңа байланар едим.
Ала көзиң урлап қараған
Оқтай болып қадалар еди.
Айтқышласа сени хәр адам,
Кеўлим әбден қабарар еди.
Комсомолға ағза болыўға

Бирең-сараң жаслар келсе де,
Көзим дилгир еди жолыңда,
Ал, сен келмес едиң кеңсеге.
Хәм коммунист Ержан ағаның
Тапсырмасын булжытпаў ушын—
Парқын танып ақтың, қараның
Айырыўға кетти тынышым.
Жаслар кетпей бул жолдан бөлек,
Баслаў дәрқар орап алдынан.
Келешекке жетелеў керек,
Көз алдынан тарқасын думан.
Көп еди гой путақ терискей,
Көмеклескен кимлерим болды?
Бири питсе, бири келиспей,
Қан жылаған күнлерим болды?
Қайтейин мен, қайтейин жаным,
Еле толық айланбай құрдан—
Лаўлатсам деп ушқыңнан жалын,
Жас едим гой лапылдап турған.
Ата-анадан айрылдым ерте,
Көз жасымды қыршындай төктим.
Балалықта бола алмай ерке,
Машақағлы соқпақтан өгтим.
Мал сонында жуўырып-желип,
Шадлығыма жете алмадым.
Бир тирилсем, тағы мың өлип,
Қанша хорлық көрди Палўаның!
Енди бәри түске тақаббил,
Енди бәри шапқан қуйындай.
Өтип кетти күнлер такәббир,
Енди бизге бахыт буйырғай!

VI

Өмири қысқа жулдыз болды ол,
Дәрья болды суўы кесилген.

Арқан бойлы шадлығымыз сол —
Ұа, Палұаным, кетпес есимнен.
Тек, сәскеге шекем қуяшым
Аспанымда жарқырап жүзди.
Сәскеден соң бахыт уясын,
Ысқырысқан жыланлар гезди.
Бәри, бәри кеше болғандай,
Мени изиңе батыл ерттиң де —
(О сондағы куұаныш қандай!)
Алып келдің ұзақ Төрткүлге.
„Оқы“—дедің. „Билим ал“—дедің,
Келешекти тапсырдың зинҳар.
Енди болмай сен бир әллеким
Маған шыннан болған едің яр.
Палұаным аў, көзимди аштың,
Турмысымыз жарасар еди.
Хәммеси де дөгерек-даштың
Екеұимизге таласар еди.
Уллы Ленин берген бахытты
Жүрегиме еткенмен тауап.
Сен арқалы уқтым ұақытты,
Сен арқалы ашқанман сауат.
Комсомолдың жумысы менен
Кеттиң талай ұзақ сапарға.
Дүзилди көп ячейка деген.
Қорған болған намысқа, арға.
...Бирақ, мекнен бийнесип қалған
Палым байдың уйқысы қашып,
Айрылса да дүнъядан, малдан,
Өш алыўға болыпты ашық.
Қараңғыда сумлар бирикти,
Пайы пайлап тепти еңсеге,
Колхозларға салып иритки,
Хәм от берди склад, кеңсеге.
Ара-тура шықты ғалауыт:
Жаў аз емес, жаў деген нобай.

Аўылдағы куйрығын таўып
Тамырына балта урыў оңай!
Жоқ, жоқ, жаным! Оңай емесин
Соңлаў билдим, түсиндим соңлаў.
Уғындырды соңғы елесин,
Ерте бәхәр, жер еди тоңлаў ..

VII

Аспанда булт сиресип қалған,
Шан суўырып уйтқыйды лаўыл.
Жапырақсыз сып-сыйдам талдан,
Сыйқы қашып көринер аўыл.
Курсағы аш, сырғы қорениш,
Журт шөп басы елп етсе, жалтаң.
Болайық деп халыққа тирениш,
Киятырмыз үш атлы салтаң.
Адам түүе, жаным аў, онда
Қара жердин өзи де сарсаң,
Төрткүл бетге узатып жолға,
Қарай-қарай қалдың, Айпаршам.
Қардың жуғы ат қасқасындай
Ағарады хәр жер, хәр жерде,
Март кирсе де боран басылмай
Тоңдыралы қоңылтақ ерде.
Қасымдағы еки жолдасым,
Хүкимет деп қан төгип мұдам—
Тиккен талай өлимге басын,
Бири нарком, бири ГПУ дан.
Жыл қусындай талған қанаты —
Сегбир тартып ұзақ-ұзақтан
Аўылына кирген замағы,
Бир сум хабар түсирди аттаң.
Өткен ақшам колхоз баслығын
Бир жаўызлар сойып кетипти.
Қайтармаған бул да қаслығын,

Кеңсеге от қойып кетипти.
Қылбалары аздай бурынғы,
Қаллаш малын айдап кетипти.
Хәм ақсақал Дәрман мурынды
Бир терекке байлап кетипти.
„Бай баўырына кирдиң тебендей
Түсинерсеңенди қатенди,
Қызынды тап, ахмақ!“ дегендей,
Атып кеткен сениң әкенди.
Аўыл иши уў-шуў, кум—куўыт,
Араласқан қан менен көз жас.
Күлки изин хәсирет куўып,
Дағдарысқа түсти жалғыз бас.
Гүман еткен адамларымыз
Тапгырмады, изледик шеттен.
„Сизлер де,—деп,—намыс-арымыз“.
Мәгер, жаўға қосылып кеткен.
Ойланыўға ўақыт қысталаң,
Бир адамды жоллап орайға—
Атқа қонып он-онбес адам,
Шаўып кеттик қалың тоғайға.
О, Айпаршам, тағдир дегениң,
Болады екен буншама сықмар.
Шолпандайын көзиңди сениң.
Қаплап кетти кап-қара булғлар.
Жалын еди жүрегим сонда,
Куяш еди шыққан сапарым.
Наган емес, гүл алып қолға
Бармақшы едим саған, бәхәрим.
Қандай қыйын: егилген егин
Солып қалса жете алмай гүзге.
Әзиз әке болмақшы едим
Туўылажақ перзентимизге.
Әрманларым көп еди, жаным,
Қарсы едим көз жас төккенге,

Бахытым деп азатлық таңыи,
Алға шаптым талай өгкелде.
Мен шадлықтың ашығы едим,
Машақатлар ирикти жолымнан
Хәсиреттиң қашығы едим,
Лекин, жетип алды сонымнан,
Не болғанын билмеймен бирден,
Мылтық сестин шалды кулағым.
Ширенип-ақ отырған ерден
Бир тәрепке қарай қуладым
Еки аяғым шықпай зәңгиден,
Сүйретилип кеттим тоғайда.
Питти жырым, питти әнгимем,
Хош аллияр айтысыў қайда!
Ат туяғы араларынан
Соңғы рет қарадым көкке:
Куяш күлип қарады маған,
Түнерискен булғлар көшпекте.
Көрип қалдым аттың төсинде,
Бул дүньяның кеп-кең аспанын.
Ал, аржағы жоқдур есимде,
Тиришилик екен қас қағым.
Жер үстинде жоқпан ғой енди,
Қыйналарсаң, басты шайқарсаң.
Отыз көрмей Палўаның өлди,
Жыламағыл, гүлим, Айпаршам...
Комсомолдың садық солдаты
Шын коммунист жүреги жасар
Ел деп көзин жумғанның аты,
Талай жыллар жолынан асар.
Мен баслаған жолдан адаспа,
Нәмәрт деймен сәл-пәл шайқалсаң.
Енди өзиңнен ғамды аласла,
Хәм бир күлши, күним Айпаршам!

Күлемен ғой, күлдим ғой талай,
 Бирақ, умыт болар ма әрман.
 Ярым әсир мен саған қарай
 Зыяратқа келемен, Палұан.
 Ұзақ турып қабириң басында
 Ядқа аламан жаслығымызды.
 Хәм еслеймен түн ортасында,
 Тең бөліскен дастығымызды.
 Ұллы болдым. Атын Дәуран деп,
 Қойып берди қатар досларың.
 „Айнымаған нағыз Палұан“ деп,
 Жесирлікте кеуіл хошладым.
 Өтти талай аұыр саўдалар,
 Халық басына туўды талай күн,
 Басылғанда ески ғаўғалар,
 Урыс көзин жойды талайдың.
 Лекин, ұллы Ленин жолынан
 Тайынбаған компартияның —
 Хәммеси де келди қолынан,
 Ныпқырт етти душпан қыялың!
 Бултлар тарқап, айдын таң күлип,
 Алтын қуяш нурын шашқанда,
 Бахыт қусы қонды мәңгилик,
 Сол баяғы аш — қаллашларға!
 Дәуран ушын төктим барымды,
 Дәуран ушын меҳримди шаштым.
 Ол да сендей болып жалынлы,
 Парқын билди бултғын, қуяштың.
 Сен көрмеген альс жақларда,
 Сен билмеген билимди алып,
 Ел үмитин шынтлап ақлаўға —
 Жаслайынан киристи анық.
 Мен кайылман лапгөй десен де,
 Шубхаланбай шын — ырасына —

Палұаным аў, исенесен бе,
 Ақлықларың жетти жасыңа.
 Бәри, бәри орнында олар,
 Хәммесине кеулим тоқ мениң.
 Бул заманда кеуілге қонар,
 Сеннен басқа кайғым жоқ мениң.
 Ұақыт тартып барар кәрұанын,
 Қослас дәуир — жылт еткен сағым.
 Табысармыз тағы, Палұаным.
 Сонда айтармыз гәптің қалғанын.
 Ескерткіште мәңги от жанып,
 Лаўлатады руўхыңызды.
 Исинизди әдиўлеп халық,
 Том-том тарийх кітабын дүзди.
 Мәртлер умыт жатпас гөринде,
 Хүрмет етер әулад көрмеген.
 Алпыс жыллық тойдың төринде
 Отырарсаң тирилер менен!

1977-жыл.

ЖАМБАС ҚАЛА

I

Ассалаўма әлейкүм,
 Уныраған қорғанлар!
 Ассалаўма әлейкүм,
 Набыт болған әрманлар.
 Ассалаўма әлейкүм,
 Шейит өлген адамлар!
 Ассалаўма әлейкүм,
 Кумда қалған заманлар!
 Ийейин бе басымды,
 Сүйейин бе тасыңды,
 Төгейин бе жасымды,

Айтың, ески дәуранлар?!
Көрмедім мен бағыңды,
Көрмедім мен таңыңды,
Көріп турман шаңыңды,
Жолың қайда, кәруанлар?
Балықшы да, дийхан да,
Усы жерге сыйған ба,
Мынау ғайбар дийуалда,
Уйқыда ма әрманлар?!
Үміт деген ушқындур,
Ұақыт салып шөл-шынжыр,
Еки мың жыл, үш мың жыл,
Жаттың мүлгіп қорғанлар.
Келтеминар заманы,
Неолиттің адамы,
Окуз болып ағады,
Соң сахра булманлар...

II

Машина зымырап умтылар шөлге,
Бизди сарғыш дала жутып барады.
Сахра сағымы уқсайды көлге,
Суудың қумарлығы тутып барады.
Бұрын шөл көрмеген, шөлікмеген,
Жүзин тоспағанлар отлы самалға,
Билмес, өзін алдарқатсын не менен,
Шыдамсыз асығып тигилер алға.
Рубаб тарынан төгилер базда,
Нәжиматдиннің „Жаслық“ намасы,
Кеулимиз бир сәтке елгер сазға,
Еле узақ Төрткүлдің „Жамбас қала“сы.
Маған бәри аян, болғанман бунда,
Қурылысшылар менен гүрриңлескенмен.
Бирге турып шөл қахәри алдында—
Дауыллар менен де көп тиллескенмен.

Аз да болса оның тилин түсинип,
Досларды тапқанман шаң арасынан.
Енди бул жерлерде тутпас кисилик,
Мен „Жамбас қала“ның бир баласыман.
Мени „Мийман“ десе келеди арым,
Бундай сыйласыққа тәнде жоқ шыдам.
Мынау даласына дийхандур жаным,
Анау қорғанларға зыяратшыман.
Адамды ес билип келген қуслары
Айтсын, шөл қосығын тағы жоқары!
Нәррин техниканың зор дауыслары—
Жердің шөл қыртысын барар қопарып,..
Былтыр ХРУ көрген суу азаптарын,
Жаңа канал сууға ғарқ етип атыр.
Илим хәм техника әсирлер зарын—
„Жамбас“ қушағынан тәрк етип атыр.
Бунда нур келешек жолға атланған,
Кәруан басылары ассалам, сизге!
Қарабахана болып жағыз шақлардан—
Қалған сақралар шегинер изге...

III

Бул сақралар астында,
Мың-мың жыллар илгери—
Суулар ағып тасқынлап,
Дақыл, бағлар гүлледі.

Түрли хөнер бар болды,
Бул жердеги халықта.
Гүлалшылық кәр болды,
Хәм аўлады балық та.

Кәруан жолы тынбады,
Жазы менен қысында.

Зат тасылды бундағы
Сирияға, Мысырға.

Пуллы десе қайманды,
Саудагерлер ийелер.
Жети ықлымнан айланды
Қайқаңлаған түйелер.

Жаусыз күни кешпеди,
Үй етпеди паналык.
Жары жолда көшлери,
Кетти талай таланып.

Кейин ғарры-жаслары
Дөң басына жыйылып,
Қорған сала баслады,
Кудайына сыйынып.

Қан хәм терге қарылған.
Ылайы да басқа еди.
Ол уақлары табынған
Кудайы да басқа еди.

Басқа еди адам да,
Түрлери де басқа еди.
Сол неолит заманда,
Тиллери де басқа еди.

Болды тағдир байғусы,
Барлығы да басқа еди.
Басқа еди қайғысы,
Шадлығы да басқа еди.

Болмаса да тынымы—
Толтырмады табағын,

Болды дәстүр, ырымы,
Қылығындай баланың.

Жайылмады өркени,
Тухым қурт боп гөрге енді.
Өлсе үйдің еркеги,
Хәммеси де жерленди.

Дәуір кетип күшинең,
Пите берди нәсиллер.
Уйытқыған шаң ишинең,
Өте берди әсирлер.

Ұақыт айтты: Қыйрасын,
Кереги жоқ бул қорған,
Бирақ, баба мийрасын—
Тапты илим кумлардан.

Тапса гүзе сынығын,
Тапса сәл-пәл куралды,
Көрсө дийуал жырығын—
Сергей аға куұанды.

Тарийх ушын ой берер,
Етик, жаға, жийек те.
Археологлар той берер,
Табылған бир сүйекке.

Енди қорған мәканы
Сезер дақыл ийисин.
Ыссы кумлар жатады
Суўлар менен сүйисип ..

IV

Көрдим шақалары айқасқан талды,
Енди буны шөл деу—мениңше артық.

Шеттегі жол менен бир дийқан ғарры
Баратыр ешекке суўшигин артып.
Тек те шөлдің аты калар ойында,
Шөлистан десең сен, баурымды дағлар.
Әне, быйыл жарған канал бойында
Кумға аўнап атыр дамбалсыз баллар.
Тилге баспасын деп шөл атамасын,
Қанша-қанша терлер төгилди бунда!
Бүгін жасыл терек бағлар намасын—
Шалар ПМК кенсесинин алдында.
Енди тамшы тиленбейди жаўыннап,
Жерге шөлдің қасла хұкими өтпес.
Нөкистен де бурын биринши қаўыннан
Жаңалық еткенім ядымнан кетпес.
Бир әжайып сезим кеўилханада,
Жақын келешектен береді елес,
Бүгін уйытқыған шан „Жамбас қала“да—
Гүрес шаңғытыдур, шөл шаңы емес.
Достым, бунда келсең, шөл деме енди,
Шөл әззилик етер суўдың алдында.
Енди зонтик емес әкел кеменди,
Кумдағы гәўхардай көл толқыр бунда...

V

Ҳешким курғақ қыялпаз емес,
Көп ойласық қурылған еди.
Кимлер буған болмаған хәўес,
Талай мәрте урынған еди.
Лекин, таўдай үмит алдында,
Тартып барар айбат болмады.
Тракторлар жетпеди тыңға,
Жеткермеди шөлдің жоллары.
Күни-түни төгіп маржан тер,
Гүйбеңлеген дийқан пақырға—
Ауылдағы қыйтақ-қыйтақ жер

Жетер еди алдарқатыўға.
Лекин, буннан дақыл болды ма?
Тойындырыў мүшкіл ғой елди...
Гүнде, кетпен, белдің орнына
Кудиретли техника келди!
Жер қалмады аўыл шетинде,
Гия болды ой хәм қырлары.
Басқан жерин бостан етиўге—
Келди шөлдің тайнапырлары!
Қанат жайды өмир нышаны,
Қозып кетти дийқанның ышқы.
Қолындағы шытгай мысалы —
Илим жерди өлшеди, пишги.
Егиледи қанша ма гектар,
Олар ушын қанша суў ақпақ,
Қанша адам, техника дәркар?
ЭЕМ берди бәрин есаплап.
Бәри, бәри түсти есапқа,
Қанша адам жасайды бунда,
Алынады қанша ма пахта?
Қанша аўыл болады тыңда?...

VI

Суўанберди:

Ассалам, саҳра! Мен келдим саған,
Қахәриңнен қорықпас бүгинги адам.
Келдим сенде өмир жаратыў ушын
Жаслығымның даңқын таратыў ушын!

Шөл:

Мен шөлмен-мәңгилик уйқы қамалы,
Оята алмаған өмир самалы.
Қысга қар көргенмен, бәхәрде — жамғыр,
Жазда әптап пенен болғанман тандыр.

Кулағым кумларға көмилип мудам.
Өмир даўыслары жетпеди маған...

Суўанберди:

Өмир даўысының ийеси бизлер,
Енди акқа дөнер сендеги гүзлер.
Сен уйқыда жатқан ҳасыл даласан.
Жазда сарғаймайсан, жасылланасан!
Ҳасла ҳүкимдарлық қалмайды шөлде—
Техника қанаты қағылған жерде!

Шөл:

Ғаплет уйқым қашты, көкирегим алаң.
Жаслықты ядыма түсирдің, балам!
Мен шөл емес, онда арыслан едим,
Жаў менен қан төгип алысқан едим.
Халқым тығылғанда анаў қорғанға
Атлар туяғында жатғым әрманда.
Толқыған дақыллар, ыргалған бағлар,
Сыңғырлаған суўлар, шапақлы таңлар,
Бәри питти... Мени қалдырды жалғыз,
Адамның қарасын көрмедим хәрғиз!
Қыс яки бәхәр ме, жаз ба я гүз бе,
Ҳешбири де өмир бермеди бизге,
Изсиз өте берди жыллар кәрўаны,
Келмеди „Жамбас“тың дәўри-дәўраны.
Мениң хәр күндеги ермегим, машқым:
Күн көзине қарап кумларды шаштым.
Қыста боран болып улыдым узак,
Жазда лацлап жанып болғанман дозақ.
Жекке-сийрек адам көринген сәтте,
Жатырқап, қыйнадым әўелги пәтте.

Суўанберди:

Кумлар ысырылды, көзинди аш, сен!
Шаң емес, бизлерге меҳринди шаш, сен!
Жердің абыройы ел менен шығар,
Шөлдің абыройы ер менен шығар.
Бәри иске асар айтылған гәп-сөз,
Бизлер аз емеспиз, болдық бир совхоз.
Сени бағынбасқа қоймаймыз ҳасла,
Шөл, енди гүлистан жолыңды басла!
Сениң бахтың келер тек усы жолдан,
Өгмишти яд әйлеп қалсын тек қорған..

Шөл:

Балам, умтыл алға,
Қалма мәтқапыл!
Мени гүлге ора,
Аппақ пахта қыл!
Сен „Қырққыз“ жеринде өскен жигитсең,
Депутатсаң, ел-халқыңа үмитсең!
Сен жаслай усындай гүрессең жолда,
Трактор дизгинин усадың қолға,
„Қырққыз“ саҳрасында өткен балалық,
Қаҳарманлықардан қалды нәр алып,
Қуўанаман даңқлы жылларым менен,
Мақтанаман сендей улларым менен!

VII

Музыкалы жуўмақ

Тал жоқ еди, енди терек гүўлеп тур,
Шөп жоқ еди, ғаўашалар гүллеп тур.
Түнлеринде күлип Ильич шырағы,
Күнлеринде ығбал оты гүрлеп тур!

Саған мәртлик таласады,
„Жамбас қала“, „Жамбас қала“!
Қушағына жарасады
Қақарманлық, талұас ғана!

Суў жоқ еди, көлге айланды далалық,
Халық жоқ еди, енди үстн қалалық.
Сен жаслықтың, сен дослықтың меканы,
Бесжыллыққа даңқың барар таралып!

Саған мәртлик таласады,
„Жамбас қала“, „Жамбас қала“.
Қушағыңа жарасады
Талұас ғана, талұас ғана!

Сен кум едің, болдың қасыл топырақ,
Сен гүз едің, болдың жасыл жапырақ.
Бүгінги әўлад саған өмир әкелди,
Жайна-жасна көп сарғайған әтиран!

Саған мәртлик жарасады,
„Жамбас қала“, „Жамбас қала“.
Қушағыңа жарасады
Талұас ғана, талұас ғана!

Июнь, 1976-жыл.

СЕН ҰАҚҚЫНДА ҚОСЫҚ

I

Әпиұайы қыз едің бурын,
Тартпас едің мениң көзимди.
Азба еди сендей қос бурым,
Тыңламас та едим сөзинди.

Тек, көп қыздың бирине санап,
Дидар қағып қарамас едим.
Көкиректе жоқ еди қанат,
Мен жаслықта қара бас едим.
Күлкің маған әлле биреўдин
Күлкисиндей сезилер еди.
Ұеш нәрседен алацсыз кеўлим
Тыныш ғана көз илер еди.
„Бәхәр, бәхәр!“ десип гүўлескен—
Жигитлерге итибар бермей,
Жүрер едим жолымда әстен,
Мурынға да дым самал енбей.
Жүрсекдағы ийин тиресип,
Сен де, мен де едик жырақта.
Жүрдик кимнің шаңына илесип,
Ал, кимлерден алдынырақта.
Қыз едің сен қара пухара,
Онда кеўил тахатта еди.
Мениң ышқым калың путада
Қырғауылдай жатақта еди.
Сан мың гүлдің ишинен сени,
Айырыўға жетпеди шамам.
Билмес едим: ким кимнің теңи?
Буны ұеш ким айтпады маған.
Жүрер едим өз жолым менен,
Ұәм де кеўил пүтин, биймәлел.
О, бийдәрәк күнлер не дсген,
Әкелмеген пайда я зәлел.
Қонсам жерим, ушсам аспаным
Кеп-кең еди Еркін қус едим.
Есимде жоқ: сениң, басқаның—
Мен кимлердің турқын күседим...
Ағысларға телмирдим, лекин,
Дәрьяға да мийрим қанбады.
Гөззал еткен мынаў жер бетин
Бәхәрлер де қозғаў салмады.

Билесен бе. жаздың ақшамы
Қанша-қанша ләззетке байын.
Олар да дым сырын ашпады,
Толқытпады кеуіл сарайын.
Уйықтар едим. алаңсыз, шийрин,
Қурғақ қыял дуньяны шолып-
Ойлар ағып, тартса да ийрим,
Шығар едим құп-қурғақ болып,
Гүз келгенде ана-тәбият
Алтын сүйкер жапырақларға.
Сонда маған бәри, бәри яд—
Не болары әтираптарда.
Жүрер едің меннен алыста,
Қасыма да келер едің сен,
Бирақ, санап мәзи танысқа,
Ушқарыдан қарар едим мен.
Қарар едим ойсыз, биймәни,
Анық нәзер түсирмес едим.
Ашықтардың нағыз ийманы —
Мұхаббатты түсинбес едим.
Ол жоқ еді менің кеулімде,
Билмес едим қандай боларын.
Жаслық мәхәл жүрди геуғимде,
Билмей кимнен бағдар сорарын.
Бир жағым шөл, бир жағым ызғар,
Бир жағым көл, бир жағым құрғақ.
Жер - жақанды қапалаған қызлар,
Өте берди тусымнан зырлап.
Жүрек шынтап тартпады зарын,
Көкирегимди жайлады бослық.
Мұхаббат деп ойлағанларым,
Болып шықты жолдаслық, дослық.

2

Бәхәр келди.
Дөгерек-дашта,

Енди самал есер жағымлы.
Көз нурынды кеуліме шаш та,
Сөйле, жаным, әрманларыңды.
Хәз етип бир тыңлайын, жаным,
Еситпеген сөзлерімди айт.
Жигитликтің пайда болғанын
Көре билген көзлеріңди айт!
Әпиұайы қыз едің, енди
Сулыұ әрман, татлы қыяллар —
Дүркиресип қасына келди,
Тартып алдың жыллы уямнан.
Бұрын неге елестирмедім?
Бұрын қайтип көрмеді едим мен?!
Енди уйқысыз өтер түнлерім,
Соқпағына түскен себилмен,
Бир күн көрмеу-үлкен жоғалтыу,
Бир саатқа тахатым болмас.
Қайсы күни басланды тартыу,
Қайсы күни болғанда жолдас?...
Бүгин буны еслеуім қыйын,
Бүгин менің кеулім әуере.
Табыстырды бизди қай жыйын,
Сен бе, мен бе көрген әуеле?...
Айта алмайман бүгин буны мен,
Реҳим ег, мийримли патшам!
Мұхаббаттың сыйқыр елинен,
Сапар етип келдим хәр ақшам.
Онда сени самаллар тербеп,
Сыйпалады сүмбил шашыңнан.
Бәхәр баслап тамаша ертеқ,
Жұлдыз тажын көрдім басыңнан.
Инкар болған ойшаң көзлерім —
Жолларыңда төрт болған сайын,
Сәуғилиги қусап өзгенің —
Жатласқандай болды райың.
Сол ұақлары тынып көз алдым,

Кеўлим посқан журттай қаңыраp.
Мениң ерким сендей гөззалдын
Бир тал ғана шашына таңылар.
Жасар едим ғалма-ғал билмей,
Енди сазым жоқдур жумыста.
Басқаларға болсам да пилдей,
Саған, жаным, болдым кумырысқа.
Шәпәәтиң болмаса зәрре,
Табаныңа женшип-женшип кет.
Гүл излеген мийнеткеш ҳәрре
Кимге палдур, ал, кимге-сүрбет.

3

Дәрьяларда ығызып сенди—
Жетти күткен бәхәр де мине.
Айт-шы, жаным, айта-ғой енди,
Усы бәхәр бизлердики ме?
Таў басында ескен самалдан
Саған жоллап ышқы сөзлерин—
Әрманыма әрман жамарман,
Күлки шашпас отлы көзлерин.
Енди сайдың бойына барсам,
Басланады толғанысларым,
Айт, дилбар қыз, сен кимге ярсаң?
Қаякта жүр „жолбарысларың?“
Ушын тислеп орамалыңның,
Гәплериме болмағыл ҳайран.
„Мен басқа бир отқа жағылдым“—
Деп алдама, мен инанбайман.
Жүр, шығайық таўдың басына,
Бийик ҳәмде қудиретли ол.
Алып шықсам сени қасыма,
Айдыласар алдымдағы жол.
Сонда таўдың басына өскен

Бир қызғалдақ көрсем болғаны—
Самал оны сен деп гүўлескен:
Гүл екенсең, жаным, формалы.
Бул жаҳанда еле ҳеш адам
Ескермеген, салмаған нәзер—
Гүл екенсең жекке жасаған,
Текте мениң жан дүньяма сезер.
Айта алмайман қыйлы-қалымды,
Айта алмайман, қасы кәманым,
Әбигерге түскен ҳалымды,
Ҳәм азаплы ышқы таманын—
Айта алмайман шешен тил менен
Алдыңдағы мен бир гүңелек.
Қушақласып сендей гүл менен
Дийдарласпас қайсы гүбелек. . . .
Сен олардың үрkit ҳәммесин,
Бүлбил болып қонайын саған.
Ҳәм сайрайын кеткенше есим,
Сен теберик арзыўлы намам.
Сен ҳаққында ойлап, қуўаныў—
Тек те мениң пайыма тийген.
Маған қыйын бәрин туўарыў,
Сен басқаны болсаң да сүйген.
Бундай ойдан басымды бағып,
Жулдызлардан сораيمان мәдет.
Олар көздин жасындай ағып,
Мөлтилдесип сақлайды әдеп.
Сонда бултлар артынан маған,
Көринеди қара көзлерин,
Ол от болар базда лаўлаған,
Жәннет болар күлген гезлерин.
Бул дүньяда сениң барыңды
Бурын неге аңғармағанман.
Қоя бер, мен еси жарымды,
Муҳаббатта қанша наданман!

Енди бәхәр басланды. Еле
Қанша жыллар, қанша айлар бар.
Толармекен түрлі гүллерге
Из түспеген бизиң жайлаулар? .
Айтшы, жаным, енди расын,
Қыялдарым кетлесин бәдәр.
Бул зәминде жалғыз сырласым—
Тек сен ғана, сен ғана, нигар!...

4

Тағы да түн...
Бәхәр ақшамы
Татлы уйқысын аяды меннен.
Гүзеткендей қасте патшаны—
О, мухаббат, сергек бир бендең
Пәйік болып қыялларында—
Дәрғайында аңлып жатырман.
Соқыр кеуіл барын билемен,
Ол илайым, болмағай сенде.
Танығайсаң кимнің кимлигин,
Жолын аңла: Қай жаққа барар.
Бахыт деген нәрсени, күним,
Адам ғана жарата алар.
Ол мәңгилик болмағы дәрқар,
Ол тулпарың—шапқан қулдыраң.
Ол—адамды баслаушы сәрқар,
Хеш нәрсе жоқ оннан уллырақ.
Өтирикке жаным өш мениң,
Ол адамның душпаны болар.
Жүректеги оттың өшкени—
Татыулықтың нуқсаны болар.
Жаным, жүрсен бағ арасында,
Қызғанамаң самаллардан—әм,
Ынтықлықтың шегарасында

Сыбырлар деп жат биреу саған.
Мениң еле айта алмаған
Сөзлеримди басқа бир жигит—
Меннен бұрын жеткерсе саған,
Онда мени өртер пуш үмит.
Онда мениң қареп болғаным,
Питкенлигим бәлентке ушпай.
Өте алмаспан өмир жолларың,
Қанатынан қайрылған қустай.
Қызғанамаң сени хәммеден,
Қызлардан да бети ашылған.
Сақландырғым келер хәр неден,
Жалғызыңман жаны ашынған.
Инанбасан, көзлериме бак!
Онда жоқдур гәптин астары.
Бул көзлерим хеш қашан, хеш ұақ
Көре билмес сеннен басқаны!
Инанбасан, сөзимди тыңла,
Тәнха саған арналған олар.
Мухаббаттың, ярдың алдында
Бир сөз артық айтылмас болар.
Бир сөз отын гүрлетип оның,
Бир сөз күлин көкке сууырар.
Сен көрсеттиң мухаббат жолың,
Енди қашан бахыт тууылар?
Өзиң маған ығбал инам ет
Бахтияр қыл, әдиулим мениң.
Ай жүзиңди етпе ғаниймет,
Қақ айрылсын ақ көкирегим!
Сен бир күлсен, ана тәбият
Мың күлиуге тайындур, жаным.
Гөззал етип тағы да зыят,
Тәкирарлар хусни-жамалын.
Сен инанба: Мени алдамшы,—
Десе биреу қызғанып сеннен.

Ондай сөзге силтеп бир қамшы,
Бир соқпақта қадем ат теңнен.
Бәхәр түни жулдызын шашқан,
Бүгін жайнау бизин нәубет дер.
Қасық қаным кеш те, хей Патшам,
Уйықлау ушын зәрре мәулет бер...

5

Бултлар барар алыс—алысқа,
Ара-тура таслап қояр ләм.
Қарап турман пәтли ағысқа,
Асығады Әмиүдәрья хәм.
Ана қара, қуслар дизбеги
Кең аспанда қанатын қағар.
Таслап кеткен былтыр күздеги—
Көллерине асығып барар.
Ким билипти тағдир дегенди,
Залым мерген егпегей ұайран.
Жуптыларын табысып енди,
Көл бетинде еткей—дә сайран.
Ауылларға шықтың ба бәхәр?
Нәрұан галлар шақаларында
Түнеп атыр бүгін таң сәхәр—
Сән бериуши қуслар ауылға.
Олар, жаным, қайғыдан аулақ,
Бул өмирдин бийғам қонағы.
Күни бойы напақа аулап,
Еркін ушып, еркін қонады.
Жүр, далаға ертип барайын,
Бизге кеңлик қушағын ашар.
Мәлхам етип кеуіл сарайын—
Жуусан бәхәр әтирин шашар.
Сен күшимсең алға қозғарлық,
Сенсиз—мен бир тусаулы аттай...

Сенсиз бунда жоқдур гөззаллық—
Жүзиндеги жалғыз ноқаттай.
Сенсиз маған тарылып дала,
Табылмайды арқандай соқпақ.
Мен адамман сен болсаң ғана,
Сенсиз қалар жүрегим тоқтап.
Мыйығыңнан күлме, ойшылым,
Исенбесең, исендиремен.
Қозысы қусап анау, койшының—
Мен изиңнен ере беремен.
Бул дүньяда, усы өмирде
Қыз жоқ сени алмастырғандай.
Күн болмаса сени көриуге—
Мен бозлайман көз жасым тамбай.
Жүр, кетейик, жаным, даладан,
Жалықтың ба мени тыңлауға.
Аунайықшы, Сен әрманлаған
Суұылдаған ыссы қумларға.
Жалғазаяқ жууырысайық,
Қызғаныссың түн жулдызлары.
Ай әлемге бизлерди жайып,
Қызсын дүнья жигит-қызлары.
Ләйли—Мәжнүн, Ғарип—Шасәнем
Жасап өткен дәуран емес бул.
Бизге бахыт берип тур сәлем,
Заманыңның абзаллығын бил!

6

Сен күнимсең төбемде күлген,
Жулдызымсаң—түн сулуұлығы.
Айыра алмай қаламан гүлден—
Желкилдеген гөззал тулымы.
Сен дәрьямсаң.
Инкарлығымды
Ағысында шайқап атырған.

Сен шынымсаң, сунқарлығымды
Бәлентлерден байқап атырған.
Сен айымсаң, булт арасынан
Саңлақ тауып маған телмирген.
Ғалег емес, сөзіме инан:
Шолпанымсаң жалт еткен бірден.
Сен бағымсаң, жапырақ жайып,
Ғумшалары жармақшы пыған.
Ғөззалымсаң, жаным, әжайып.
Көрмегенше менде жоқ шыдам.
Ғәўхарымсаң, теңиз түбинен
Сүңгіп алып шығып жағаға—
Меники деп отырыппан мен.
Реҳим ет, мендей балаға!
Алтынымсаң, ҳешким ҳеш қашан
Көрмеген хәм көрмекке куштар.
Көзимде уйқы, жүзлеримде шаң,
Жолларында жоғалды хуушлар.
Көзқарасың—мен ушын байрам,
Көзлеринде жайнар жаслығым.
Дилбарымсаң, түбинде сайран
Етермиз деп кеўлим мәс бүгин,
Шырағымсаң, түнги қараңғы—
Сени көрсе серпилер, жаным.
Тек көргейсен мендей адамды,
Жолы арман болсын басқаның.
Булағымсаң. Мен—саҳраңман.
Бир тамшыңнан гүллейди төсим.
О, мазалым, ләбиңде палдан
Қашан толық тийер үлесим.
Жол-жөнекей тийип-қашпайлар
Қандыраалмас мийримди мениң.
Айтшы, жаным, қай күн, қайсы айлар—
Маған еркин берер жүрегің?
Сағынаман, сағынасаң ба?
Айтшы, палым, бүкпей сырыңды.

Ояў турман қараңғы таңда,
Түсир маған шәмшил нурыңды.
Ол гүл болса, сүйелуғын мен.
Ол суў болса, мени мантықтыр.
Ол от болса, күйетуғын мен,
Сен деп күл болғаным артықдур.

7

Хошласпайман. Хошласыў—аўыр.
Айралыққа төзбейди жаным.
Көринбесен, иштеги хәўир
Жисимди өртер, мәхийтабаным,
Хошласпайман.. Кеўлине алма,
Кимге керек залым айралық?!
Ышқы мегзер бир нәрўан талға,
Екеўимиз турмыз байланып.
Хошласпайық мәңги-мәңгиге,
Бахыт. ығбал бизге яр болсын!
Усы қосық, усы әңгиме
Сениң менен бахтияр болсын!
Алтын заман, азат дәўранның
Даңғырлаған айдын жолында—
Не тилесен: усы адамның
Бәри, бәри турар қолында!

Нөкис, 1977-жыл.

БӘХӘР ҲӘМ ҒАРРЫЛАР

I

Өтер жыллар, өтер жаслығым.
„Киси“ десер бүгинги қызлар.
Панайынан қалем қаслының
Ләззет емес, урады ызғар.

Хәр нәрсенің барлур мүддеғи.
Қауипленемен бийопалықтан.
Маған керек адам хұрмети,
Жаратылған сыйшыл халықтан
Қартайарман. Қартайғанымды
Издегилер бетиме басып.
Мениң өткен жол—майданымды
Тартып алар олар таласып.
Бәлким, басқа соқпақлар салар.
Заман сондай: киши жолынан—
Жүре бериу нәмәртлик болар.
Хәрким тың жол изленер мудам.
Өз әрманын куўып хәр адам,
Жоллар салар қыйын-қыяға.
Мың тамырда жуўырысқан қан,
Тутасқандай жалғыз уяда—
Сол жоллардың хәм соқпақлардың
Ушырасар бир дәрбенти бар.
Сол дәрбентке жеткен соң, алдын
Оғада кен айдын бир гүзар
Оннан гезген жолаўшылардың,
Әрманы хәм мақсети тәнха.
Көкке умтылған анаў шынардың,
Ансағаны бәхәр ме бәрха?
Жыл куслары сап тартып ушар,
Бәхәр излеп бармас қайларға.
Бәхәр келсе бағ ырғалысар,
Оны күтер жылға-сайлар да.
Урканаты ушқан бораннан
Далалар да жағып жаўырнын—
Қуяштан нур—бәхәр соранған,
Ал, буллардан—селиң жаўынның...
Демек, мынаў дүнья да солай:
Жилўаланар өз бәхәринде.
Бәхәр—өмир, бәхәр—бул талай.

Бәхәр берер бизге бәрин де.
Баратырмыз бир гүзар жолдан,
Мақсетимиз, ойымыз тәнха.
Сәўир есип оннан хәм солдан,
Бәхәр болғай алдымыз бәрха!

II

Үскинимиз куйылар неге,
Биз қартайсақ бәхәр паслында.
Кәр етпесе ләззет геўдеге,
Жасаў деген болмас хаслында.
Гүл ийисин сезбеген адам,
Қайдан билсин бәхәр ҳаққында.
Жаслығында гезбеген адам,
Қартайғанын сезер ўақтында.
Ырас, гейде ерик гүллери
Аппақ шашқа усап кетеди.
Нәрестениң ессиз күлгени,
Сонда сени бала егеди.
Хәзир фарры болыўдың өзи—
Билгенлерге артықмаш дәўлет.
Урыс жойды қаншаның көзин
Фаррылыққа жеткермей нәўбет.
Дойнағынан майрылған тулпар,
Алыс жолға жарамас, бәлким.
Бирақ та ол шабысқа инкар,
Умыла алмас қадимғи салтын.
Хаса тутқан мәңкиў фарры да
Базда умытып өзиниң хәддин—
Есерлене шабар алдына,
Жас жигиттей гик услап қаддин.
Дәўир солай: адамлар бирден.
Фаррылықты мойынлай алмас.
Я қалғысы келмей өмирден,
Ете ме екен алдына галўас.

— Пенсияға шығыңыз енди,
Дем алыңыз... Барғой басқалар, —
Десе, гейбир ғаррылар жеңди
турип алып иске ат салар.
Я мәртлик жоқ олар ядында,
Ат шығарыу үрдиси емес.
Жүрсе болды халықтың алдында,
Соңғыларға айтып бир кеңес.
Сөйтип жүрип түседи көзге,
Дәслеп ауыл, соң басқа мақтар.
Жыйналыста шақырар сөзге,
Хәм сыйлыққа береди мақпал.
Ғарры аң-таң бул құрметлерге
Еслей алмас не ислегенин.
Радио хәм газетлерден
Еситеди не ислегенин.
Хәпте сайын, базда жийирек,
Хабаршылар ағылар бунда.
Кимге керек болыпты сүүрет.
Жүргендеги атыз басында.
Бири үшилтип қобдйшасына
Ғарры менен бир мезгил хәлек.
— Қудайды қоспай гәп арасына,
Жақсы сөйлең, яшыулы, — деп...
Некен-саяқ бос ұақты қалар,
Гә құрылтай, гә мәжлис тайын.
Өзи сезбей қахарман болар,
Панайынан жүрмес қартайыу,
Өне бойын орденлер қаплап,
Портрети турар пайтахтта
Қосығында шайырлар мақтап,
Даңқ табады ғаррылық ұақта.

III

— Бундайлар аз, — дерсиз жазғырып,
Тигил онда бес бармағыңа.

Картайыуды бирей наз кылып,
Қарауды да қояр малына.
Жер үстинен көшпестен бурын,
О дүньяның ғамына түсер.
Бейиш ушын аямас шығын,
Әсиликке күйер де писер.
Жоқ! Жазбайман булар туұралы.
Бул ғаррылық — өткинши ағыс.
Сол ағыстың кокым суұлары,
Жылжып барар кумларға алыс.
Сағасынан бөлинген суұдың,
Не толқыны, не ағысы бар?
Демек, ол суұ қойнында кумның,
Тамшысы да қалмай таусылар.

IV

Ғаррылар көп еди илгери,
Бир ис болса ауылда мәттал
Питпегенше шаршау билмеди,
Хәм мол еди марапат, мақтау.
Олар барда арқамыз тамға
Сүйеули еди. Өстик арқайын.
Аразлассак, билдирмей жанға
Тәмбимизди берди хәрдайым.
Хәр шаңарак, хәр ошақ басы,
Тыңлап қалды олардың гәнин.
Адамлардың жантақ, ақбасы,
Кимлер алғыр, кимлер бийақыл,
Кимлер мөмин, кимлер патырат.
Айырды олар бәриниң парқын.
Бизлерден де көп зыятырак
Сүйип кетти ауылдың халқың.
Газетаны, яки китапты
Оқымады, болды бийсауат.
Сонда да олар бичип жән-жақты,

Топлым журіка берди мәсләхәт.
Исенси де көрмеслигини,
Кудай бар деп исенди олар.
(Кудайды көп алып тилине
Жутынганда аш көз моллалар—
Бегиштирип өзін, кудайын,
Тасырлатып куўды жыйынан).
Басын курап хәр жума сайын,
Гәп козгасты былтыр-быйылдан.
Айгысты олар: пәленше улына
Қыз алганда той қандай болар.
Төленшеннң жыйған пулына,
Арба алыўды кеңести олар.
Хожалықтың ғалма-ғалынан,
Ерли-зайып шығарса шаўкым,
Хошы болмай олардың буған.
Жуўып-шайып жиберди артын.
Лазымлы иске келсе шакырық,
Топар болып атланды лаппа.
Қаза болса бирге ақ урып,
Теңдей еди ағайын, жатқа.
Өкпе-гийне, я анаў-мынаў
Дегенинди хасла билмеди.
Той болыўдан айттырып жыраў,
Таң атқанша отырар еди.
Бул дуньянын билмеди бәрин,
Көп еллерден болды бийхабар.
Сол журтлардың палын-зәхәрин,
Ауылында-ақ татысты олар.
Хаўа райын бақлаўшы бюро,
Олар ушын керексиз еди:
„Ғапыл қалма, дийқан, абайла,
Бес қонақта кыраў түседі“
Деген жылы айтқаны келер.
Қыстың суўық, жыллы боларын,

Олар жаздың күнннде-ак билер.
Шамалады күннің жаўарын.
Соңғы үш-төрт жылда сол топар,
Кетип болды. Тек бири қалды,
Керек екен хәммеге қатар,
Талай рет қамсықты ғарры,
Қалыс хызмет етип алдында,
Төбемизге көтердик қанша,
Бирақ шәдлес екен ғаррың да,
Асығады көзин жумғанша.
Соған қарап шамалайман аў:
Дослар екен өмир арқаўы.
Жер үстинде досларсыз жасаў—
Ол күнніңнң мәңги батқаны.

V

Таўға бардым. Сарқырамалар
Кулап түсип бәлентликлерден—
Шаўылдасып шаўкымын салар.
Хәм дәрьяға умтылар бирден.
—О, кудирет!—дерсен ентигип,
Дәрья таўдан саға алар екен,
Демек қағлар-қағлар мәңгилик,
Хәр тамшысы—шөллерге сетем.
Таўға барсам, бүксийген шыңлар:
Дастығынан сирә бас алмай,
Гә гүбирлеп, гә мени тыңлап,
Жүз жасында өлген атамдай.
Сағынаман соннан берли мен,
Таўлар мудам ядқа салады.
Қартайыўды билмеген әлем,
Жыллар болып алға шабады.
Сол жылларда түрленер ығбал,
Бахыт келер қуслардай ушып,
Адам ушын ўақыт дым қырўар.

Ұақыт кетер қуслардай ушып,
Сизлер тауым, ақ шашлы жанлар,
Сарқырамаң бола алғайман.
Сизлер барсыз—бар екен таулар,
Таулар себин өзим жалғайман.

VI

Булт келеди—газепли кабак,
Бар қахәрин төгетуғындай.
Ауыллардың үстин сабалап,
Гүлдирмама гүрилдер тынбай.
Булт ишинен жоғын кыдырып,
Шамын алып жууырар шахмақ.
Жылқымандай таслаған қурық,
Отлы арқанын атар шуумақлап.
Жерде дауыл айбатлы хүүлер,
Қараталлар ийилер, сынбас.
Бир түп гүжим қосыла гүүлер,
Қасарысар, оннан басылмас.
Усы дауыл артынан мудам,
Бизнің жаққа бәхәр келеди.
Сол гүжимнің зор тулғасынан,
Ауылымыз келбетленеди.
Талай дауыл, талай жауында,
Мүдирмеген сол гүжимдейин,
Бир ғарры бар бизнің ауылда,
Тәндар, куунақ елеге дейин.
Ол жөнниде адамлар база,
Айтысады көп әңгимени:
Колхозға ол биринши ағза —
Болыұдан-ақ атқа минеди.
Үлкен улы онсегизинде,
Оттай екен лаулап алысқан.
Араласып жаңа дүзимге,
Талай менен зәңги қағысқан.

Комсомолдың талмас қанаты
Оны ушырған. Бирақ узамай
Халық жаулары ушардан атып—
Сойып кеткен улын аямай.
Ортаншысы—кетип урысқа,
Сауашта өлди алыс жердеги.
Тетеси де жоғалды тыста,
Бир жапырақ хат та келмеді.
Бул күйиктің шегіп пәриядын,
Ғарры төзим берди, шыдады.
Тағдир кырықты барлық туяғын,
Дауыл менен өшти шырағы.
Кемпири де көз жумды қашшан,
Ғәсиретти ғарры ийинлер.
Қайсы үйге қонса да ақшам,
—Сизлер балам, сизлер үйим-дер.
Ол қиятса үйбетке таман,
Қууанамыз қонып кеткей деп.
Хәр келгенде «ата» лап анам,
Қийдиреди бир ақсүп көйлек.
Әкем менен отырар узақ,
Әңгимеге бузау емизип.
(Баламыз-ау, ол шеккен азап
Бизлер ушын көринер қызық.)
Ауылдағы жалғыз түп гүжим,
Дауыл менен айқасар мудам.
Сол гүжимдей, ғарры да бизнің
Табылады мөл ғайрағ—шыдам.
Себеби, ол билди алдында,
Бәхәр барын, бәхәр келерин.
Бәхәр ушын түсти қаңғыұға,
Бәхәр ушын берди керегин.
Қыс бораны ысқырған мәхәл.
Ел басына нөсер қуйғанда,
—Әкелиң,—деп,—бул жаққа бәхәр!

Атландырды канлы майданға.
Бәхәр ушын берди улларын,
Тағдирге ол хәрқашан үстем.
Зер куяштын гүмис нурлары,
Алтын болып жүзине түскен.

VII

Кел, енди биз хош айтысайық,
Талай талай ушырасармыз.
Өмир - теңиз, биз болсақ кайық,
Бағдарымыз дийдимиз жалғыз.
Усы жолда дауыллар шайқар,
Айқасармыз толқындар менен.
Мантығармыз... ал, уақыт „шайтан“,
Ларкылдасып жүрген бизлерден —
Қағып алып жаслық дәуранды,
Ғаррылықты етер ардана.
Бахыт соңына салып әрманды,
Өмир ушын болып пәрмана
Қартайармыз. Бәхәрдей өмир
Жер үстинен көшпейди хәрғиз,
Мүддәесин пигирер дәуір:
Бул дүньяны сүрип өтермиз.

1969-жыл.

ТАҢ АШЫҒЫ

Сол дауыллы жыллар... Жаңа дүзимнің
Тунғыш нәлшелери жапырақ жайған:
Қадеми таңысық социализмнің
Дәслепки сапары душпанды айған:
Аман алып өтип отлардан, суўдан,
Ленин идеясын жеткерди бунда.
Сонда желбиреген қырмызы туўдан

Сөнбес нур таралды хәр бир аўылға.
Бирақ... Күн пурынан басқаны билмеген
Халықты албырағты бийўақ таң мына.
Кимлер қылыш пенен, кимлер гүл менен
Жаңа хұкіметтиң шықты алдына.
Байлар шайқус көрген ана таўықтай
Мал-дүньясын қымтап қанаты асғына—
Қоқырайып қарап жаңа жарыққа,
Әпсаналар қосты ханлар ұаспына.
Табаны қырк жарық, шөллерди гезген
Жарлылар манлайын қағып бир самал—
Хәсиретли жасын қурғатып көзден,
Үзди қапесликтің торын қурсаған
—Қызыллар қиятыр! — деген ғалаўыт!
Аркаға өрледі дәрья жағалап.
Сан мың көзлер күтті болып қарамық,
Мың-мың кеўилхана күіти әдаўағ.
—Қызыллар қиятыр!
—Қызылы неси?
—Қан ишер болған сон қызыл атанған!
Қудайсыз доңызлар—олар хәммеси!—
Дести жаўлар. Жүреклерди от алған.
Биреў бахыт күтті, биреў ғам күти,
Гәп қуйындай шапты ел арасында.
Биреў түнек күтті, биреў таң күтті,
Халық жасады тағдир шеғарасында.

I

Узақ аўыллардын биринде сонда:
Бай болды түсине еңбеген қайғын.
Сонша жер, мал дүнья, малайлар қолда,
Төрт тәрәпи кубла Арзымбет байдың.
Жүрди есигинде ғалаўыт жыллар
Қадир деген жигит, палўан турпатлы.
Күн-түни иследи, жумысы қырўар,

Сонда да сөз еситпеди бир татлы.
Ылағып кетиўге жетимлик тусаў,
Жаслық—қапестеги қустай тыпыршыр.
Ол шөлде сарғайған нәрўанға кусар,
Өткен ҳәрбир күни маңлайын қыршыр.
Бир тастын үстине тамған тамшыдай,
Күнлери айнымас бири-биринен.
Жүзи солғын дымсыз қайтқан аңшыдай,
Муң дәстанын оқыр едиң түринен.
Өмирден ол күтпес жақсы ақыбет,
Усылай жасаўға еги үйренген.
Байдан еситкенде азап-ақырет,
Гейде өзи өзинен де жийренген.
Ол мысал гүң еди ишинен жанған.
Шийрин түслер көриў—бар тамашасы...
Бүгин ол тағы да оянды таңнан,
Еле көринбейди жаздың кұяшы.
Жулдызлар сийрексип барар аспанда,
Таң сағымы батыс бетке жылысар.
Күтилмеген бир ўақья: тап сонда
Бир атлы келди де, бақырды: „Ким бар?!“
Әўпилдести байдың баккы ийтлери,
Жолаўшы тәрепке жуўырды Қадир.
Оған „кириң“ деди, ийтке „жит“! деди,
(Усыннан басланды басқа бир жәбир...)
Ол қаңтарып байлап кулшынған атты.
Күндеги ғалма-ғал исин баслады.
Жолаўшы пәтлиеди. Жулқып оятты,
Бай көрпесин ылақтырып таслады.
—Бул не, қарабасқыр?!
—Не, аманлық па?
—Қойнындағы қатын кетежақ колдан!
Барлық мал дүньянды бересең мутқа,
Өзинди хәм бизди азғырар жолдан!
—Не өзи, Мәмбетбай, айтып турғаның?
—Қызыллар киятыр!

—Қызыллар?!

—Аўа!

Енди көкке суўырылады қырманың.
Хәммесин алады, қалдырмас наўа!
Олар жарлыларды арқадан қағып,
Айтар тәкирарлап „азатлық“ сөзин, —
Киятырған дейди берман ылағып,
Қарсы шыққанлардың ойып қос көзин!
Молла, ийшан болса, бай болса қайда
Солар жети жини, дұшпаны екен.
Жақын күнде келеди екен Шымбайға,
Олар қан төгиўдин куштары екен!
—Әстаўпырла! Тоба?
—Енди тобадан
Хешкандай пайда жоқ. Қыймылдаў керек!
Изиме ертесен ҳәзир он адам,
Қара ийшанға жетиў лазым ертерек...

2

Қадир аңғармайды ақты, қараны,
Байдан қутылғаны қуўантар текте.
Нелер күтер бундай бахты қараны?
Неге ат мингизип, әкелди шетке?
Пәми алыспады буларға ҳасла,
Купия адамлар, жасырын ислер:
Мылтықты үйрениў, аўқат жеў. Басқа
Талабы болмады. Писиўде ишлер.
Бир күни зер шапан кийген сәркары
Хәмме жигитлерди топлап сөйледи:
—Еситиңлер, жақында гәп тарқады,
Биздерди қурғыўға жаўлар келеди.
Дин ҳәзирет ушын, ақ патша ушын
Ислам әўладының кегин алыўға
Биздей перзентлери жойтып тынышын,
Мине, отырыппыз минип қарыўға!

Қызыллар-пұхара халыққа қастыян,
„Тенлик беремиз“ деп алдайды олар.
Аш қасқырдай қарғып бүктің астынан,
Бизің напақаны жалмайды олар!
Жақында келеди... Пәндиұ-нәсийхат:
Биреуі де тири қайтпауы дәркар.
Қызыл көрсен өлтир, манлайынан ат!—
Деп сөзин туұарды тисленген сәркар.
—Қызыл—адам ба ол?
—Атың ким сенин?
—Атым—Қадир, келдим Арзымбет байдан.
Қызыл—адам түслес, сорасаң тегин
Олар адам емес, гил жыртқыш хайуан!
...Баска хешнәрсени билмеди Қадир,
Жаў менен айқасыў болды кумары.
Арқасы қозады, етеди дир-дир
Күн-күннен толысқан яңлы димары...

3

Бинай өмиринде биринши рет
Гөзлеп атты „адам түслес“ адамды.
Қолы қалтырады, шапшыды жүрек
Жер тислеп қалғандай болды табанды.
Жүўери аңызлар, бүк аралары
Толды қыйқыў менен түтинге, шаңға.
Ким „хүкимет“ деди, ким „аға“лады,
Бәлким, тойған шығар қара жер қанға?
Екиншисин атты.. үшіншисин де—
Бирақ, ол қуламай алға талпынды.
Тағы атты. Сол баяғы күшинде
Қызыл әскер ойлап келер тарпыўды.
Сонда Қадир умытты да барлығын
Тасалаўды жигитликке нұқсан деп—
Ядынан шығарып-сәркар жарлығын,
Умғылды: „Кел, қара күшке душпан!“ деп.

Сол қызыл әскер де мәрт жигит екен:
Атпады. Киятыр қадемин таслап,
Киятыр қылт етпей ушырасқанға шекем,
„Не қылайын,—дегендей,—жерди ыласлап?“
Олар ушырасты. Ушырасты олар!
Тағдир, сен нелерди салмадың басқа?!
Өмир, көрсетпеген не дәртлерің бар?!
Душпан болып ушырасқан жуп жасқа?
Қадир лал, мылтығы түсти қолынан,
Есенкиретти оны мына гезлесіу.
Талай сапар бай мушынан қорыған—
Жорасы бул! Жасырады көз несін?!
...Ол тирише еди сумлығы басым,
Екеуін жалланды Арзымбет байға.
Талай қысылшаңда Қадир жорасын
Қолын созып, қалдырмады ылайда.
Байдың топаслығын, сықмарлығын ол
Жәрлылар алдында әшқара етти.
Халықтың жүрегине тапты даңғыл жол,
Байды бір мәртебе масқара етти:
Түн еди. Талап жоқ, қоллары саўа,
Бундайда қайларға кетпейди қыял!
Бәхәр—жипек самал, тап-таза ҳаўа
Ылағып кеткиси келер ықтыяр.
—Қадир еситтин бе?—деди ол әсте,
Мысалы, сөйлескендей жұлдызлар менен.—
Неге биз бәрқулла қаламыз пәсте?
Исимиз жоқ ҳаял... я қызлар менен...
—Ой-бой, жора, айтасаң-аў қайдағын!
Соған шама бар ма?—деп күлди Қадир.
—Еситтин бе, жаңалықты байдағы?
Оған айланыпты жигитлик дәуир.
Қыз алажақ екен...
—Үш қатыны не?
—Олар азлық егип атырған емиш.

—Кимге үйлеснеді?

—Сонда әңгіме:

Гүлімді үзежақ дәртке қорениш!
Достым, сонша бердим саған қол ушын,
Енді маған жалғыз көмегин тийсин.
Маған бір ат сазла ұзақ жол ушын,
Арзымбет қызды емес, кесекті сүйсин!
Бийбижанды оған бергеннен көре
Қара жер астыңа түскенім абзал!..
Мен бір пәнт берейін бұндай еркеге —
Исирапыл қысқа айланар жазлар!

—Сонда не қылмақсаң?

—Жора, ғәп былай:

Шаппат урысқанбыз Бийбижан менен.
Бирақта Арзымбет — жердегі қудай
Ата-анасын алдастырған мал менен.
Жарлылық, жарлылық!
—Қайғырма, жора!

Байдың жийрен аты түссе астыңа..

—Минип кетермен аў, ал сен бийшара
Азап шегесең-аў мениң қастыма.

—Мени өлтире алмас, урар, азаптар,
Бәрине шыдайы тек сизлер ушын!
Сизлерді тұтпаса болды гәззалар,
Бұзба, достым, көкіректең шырысын.
Аман болсақ көрисермиз тубинде
Мени де қутқарып аларсаң буннан..
...Жыллар өтті.

Олар көрести мине!

Оқ атып, қан төгіп шықты алдынан!
О, тағдир нелерді жазғансаң басқа?
Инсанды ойыншық етесең қанша?!
Бақырды ол басы тийгендей тасқа:
—Асан!!! — Еңкілдеді, — сени атқанша
Неге мен өзімді атадым, достым?!
Асан қулап түсті қушағын жая...

Гүбирленді: —Кимге басыңды қостың?

Сонша дослығымыз кетті ме зая?!

Сен кимге оқ атып жүрсең, Қадирим?
Қызыллар — өзің ғой, жыллы панаң-ғой.
Олар ұмыттырар байлар жәбірін,
Ендігі жағында ата-анаң ғой..
Өш алмақшы едім Арзымбет байдан,
Бирақ... Бийбижан да ұзақта қалды,
Хабардар болып тұр ұлым Нарбайдан..
Сен енді қан менен қарсы алма танды..

4

„Сен енді қан менен қарсы алма танды..“
„Қызыллар — өзің ғой, жыллы панаң ғой..“
Қушағына қысып досты Асанды
Қадир қан жылады.
Көз жасты қой, қой!
Көз жас қайтарар ма қадирдан достың?
Оны тирилтер ме селлеген көз жас?!
„Қадир, сен кимлерге басыңды қостың?“,
Жууап, бер, жүрегің болсадағы тас!!
Сен аттың Асанды, мынау дүньяда
Ең жақын жоранды өлтирдің өзің!!
Енді ушпақшысаң қайсы қыяға?
Жойылсын сениң де қан толған көзің!!! —“
Деди де ол өзің атпақшы болып
Мылтықты көкірекке қадаған замат —
Буны бағанадан тұрғандай шолып,
Қапсыра ұслады екі азамат.
Ол тиісиз бағынды. Қолларын танды,
Айдап алып келді командирине.
—Жолдас командияр, мынау адамды
Жау ма деп ойладық қарап түрине..
—Хош, жигит? — Командир қарады оған. —
Не мақсет әкелді сизді бұл жаққа?

—Ақсақал, әуел бір суу берин маған...
Ол суу ишип гәпти созды узаққа.
Көзлеринен тамып моншақ моншақ жас,
Хәммесин қалдырмай сөйледі Қадир.
Қайсысы-гүл еди, қайсысы—ақбас,
Билмес... Кеулин соқыр етипті тағдыр.
—Мени кешириңдер, косың қатарға,
Сизлердің жауыңыз менин де жауым.
Достым Асан айтқан булазат таңға
Қан емес, гүлдәсте алып шығайын!
—Ол—комсомол еди жалынлы жүрек.
Әрманшыл жан еди Муратов Асан...
Жаркын естелигин бизлер, хәкімет
Умытпайды, умытпаймыз хешқашан!!

5

...Ол Төрткүлде оқып ашты сауатын,
Жаңа сиясаттың билди бағдарын.
Шындағы бүркіттей қомлап қанатын
Күседі алысқа ушыу әрманын.
Еле халық жаулары қуғыс-қолтықта
Қуяштан уу алған хәрредей мысал,
Ништер суғар еди паракат журтқа,
Жаңа хәкіметке бір көзин қысар.
...Олар екеу болып тартты арқаға,
Колхоз дүзиу керек Шымбай тәрепте.
Қасында коммунист Нурымбет аға,
Бираз нәрсебилер, көп болған шетте.
ТОЗды жатсынған ел, колхоз дегенде
Бираз албырады, дегбірден састы.
„Хәммесин орталық болса егерде
Нетемиз сауғалап бул жалғыз басты?
Бизлер—мусылманбыз, шәрият исин
Орталық етиуге қарсымыз зинхар!!
Жатқызбай ақ қойың гәптиң тигисин,

Колхозға хешқашан емеспиз инкар!...
Усындай дуу-дуу гәп ауыл арасы,
Қайсысы өгирик, қайсысы ырас—
Бул жерде билмеди адам баласы,
Бунда кө сирек-гүман, кеуиллер ылас.
Молла менен байлар безип уйқыдан,
Азағлық танына булттай дән-әде.
Ески дәулет бағын әрманлап мудам,
Жаңа соқпақларға шеңгел көмийде.
Надан соқпақларға от таслап олар,
Насақлар тарқатты колхоз туұралы.
„Хәммесин орталық, орталық... болар!“
Деген гәп олардың болды қуралы.

6

Жыйналыс басланды талдың астында.
Бағрачком Мамыт қысқа сөйледі:
—Колхоз дүзиу үшін жиберген бунда
Мынау адамларды тыңлаймыз,—деді.
Орнынан турды да Нурымбет аға
Гәпти қозғап кетті арғағрақтан:
—Сизлер байлар менен жырттысып жаға
Тамшы татпадыңыз өмир-булақтан.
Күнiniz мудамы қараңғы еди,
Жүзинизге сирә түспеди шуғла.
Ығбал атлы дүньяң талаулы еди,
Тек зорлардың болды төрт жағы кубла.
Жыладың.. Зарынды қимлер тыңлады?
Тислем нанға, уртлам сууға зар еди,
Қанаты қайрылып жағқан шыңдағы
Бүркіттей ушыуға интизар еди!
Халқым, көз жасыңды сүртиуге енди
Мийрим шапаатлы қоллар табылды.
Тайсалма, басыңа бағ дәулет келди,
Мың жыл әрман еткен жоллар табылды.

Бул жол — дана Ленин көрсөткөн гүзар,
Большевиклер бизди баслайды оннан...
Жок болсын айгакшы хэм гүдибузар,
Бизди хешким айнытпас бул айдын жолдан!
Молла — ийшан, байлар келсе қолайга
Жаңа хукиметке таслар атажак.
Олар басын жәмлеп калың тоғайда
Сада адамларды атырған гажан.
Түрли өтирикти токып ядынан
Колхозды эжийне көрсөтпөк олар.
Аңкылдак кеуиллерге толгырын гүман
Айтар: „Бәри орталық, орталық болар!“
— Менде сауал бар? — деп кышқырды бирей, —
Бизди усы жери ойлантып турған.
Мал-дүнья дегеннен бизде жок тирей,
Қатын кетсе ортаға... сауда кашылған!
— Хәй, бәрекелла! — десип мақуллады журт, —
Бизиң тумсығымыз тийгени таска,
Бизиң болғанымыз онда тухымқурт
Балашағамызды ортаға басса! —
Мамыт гауырлыны тоқтаты зорға:
— Әуел бастан-аяк тыңлаңлар ұазды,
Шағалдай шуулайсыз тең ярим жолда,
Қане, отыр тыныш! Өшир ҳауазды!
— Жолдаслар, инанбаң, ол гауасатқа,
Колхоз — бул жәмәт, гең бөлиў пайды.
Көп пенен жетесиз мақсет-муратқа,
Жалғыз зоң ғарғаның үни шықпайды!
Ислеген — тислейди. Еле жолдаслар,
Трактор келеди гүнде орнына.
Колхоз ғамы сени ойманта баслар,
Уялып жүрерсең гәпиңе мына...
Кадир де сөйледі өмирбаянын,
Жасларды шақырды гүресшенликке:
— Жаңа жолға келип жетти аяғың,
Батыл қадем атла бахыт, теңликке!

7

...Сөйтип жәбдиллести „Терекли ауыл“,
Дәслеп отыз адам қадем таслады.
— Бизлер де болмайық сырттан қарауыл, —
Деп тағы дийқанлар кире баслады.
Күннен-күнге артты колхоз ағзасы,
Кимлер өгиз берди, кимлер-арбасын,
Ауыз бириктирип ғаррысы, жасы
Ашты хукиметке ықлас арнасын.
„Жаңа жол“ аталды колхоздын аты,
Мамыт баслық болып сайланды оған
Бирак, демин шеккен жылан айбаты
Еле басылмаған, еле тынбаған...
Уйқышы умытып Нурымбет аға,
Үгит-нәсийхатқа зор бере берди.
Қосшылар изледи ол партияға,
Жаңа сиясатқа үйретти елди.
Бийсауат жаслар да үркек хэм аңқау,
Өзлигинше билмес сүрдеу жолларын.
Мине, келешекке солар-гой арқау,
Хәзирше билмейди кимди қолларын.
Кадир хәр күн сайын, хәр мезгил сайын
Солардың алдында билгенин сайрар.
Мектеп етип қашқан бир байдың жайын,
Хәр күни балларды оқыўға айлар.
Комсомол ячейкасын дүзип хәп замат,
Көп жасларды жыйды этирапына.
Олар колхоз ушын комлады қанат,
Олар дақ түсирмес колхоз атына.

8

Сол ақшамы олар отырды узақ,
Бир қатар айтысты ауыл арасын.

Соң Нурымбет аға сағынған қусап
Айтты Төрткүлдегі бала-шағасын.
Ол рус қызына үйленген екен,
Бір қызы, екі улы бар екен хәзир.
— Сен бойдақ жүресен қашанға шекем?—
Деди ол Қадирге гә шын, гә хәзил.
— Билмеймен... Уоой, аға, жұмыслар қанша!
Қанша ұазыйпа тур бизлерге мүтәж?
Бәрін питкергенше, бәрін болғанша
Бир жаслык жетпейди, бир жаслык дым аз!
Келешек—ертектөй елеслер маған.
Түслериме енер әжайып дүнья.
Маған бахыт болып туйылар заман,
Ығбал түүесилмес, ол нәүпир дәрья.
Мине, колхоз дүздик.. Халықтың күшин
Дурыслап салсақ едик жалғыз арнаға.
Хәмме ислесе еди мәмлекет ушын
Хәмме ийсе еди болып әруана!
Мен де қателестим... достымның қаны
Сөнбес нур сыяқлы ашты көзимди.
Ол кетти... Мен қалдым Өмир урқаны
Қайта жайылғандай болып сезилди...
.. Мәгар ярым ақшам аўған шамасы,
Аспанда жулдызлар, аспанда ай тек...
Сайраўда булардың кеўилханасы,
Сонда, сатыр-сугыр урылды әйнек...

9

Жыс тоғай. Бәхәрдің ен соңғы қары
Еле еримеген. Шымыры аяз.
Жаңа хукиметтин жансыз душпаны
Тоғайда паналап жан сақлар бираз.
Ислеўге кәри жоқ, урлық талабы,
Динди байрақ еткен иплас жолы бар.
Колхозды бүлдирди, халықты талады,

Елде исенимли талай қолы бар.
Сол кеште жыйналып курды мәсләхәт,
Сөйлер оданбасы Таўмырат деген.
— Бизден қашықласып барар рәхәт,
Есапласыў керек „большойлар“ менен!
Еситтим, бир аўылында Шымбайдың
Колхоз дүзилипги „Жаңа жол“ деген.
Оны дүзген мынаў Арзымбет байдың
Сол баяғы Қадир малайы екен!
Ол сатқынның кәрин питкернў керек,
Сөйле, Арзымбет бай!
— Не дейин, тақсыр?
Жигитлер жағынан берсеңиз көмек,
Оны гүм қылыўды өзиме тапсыр!
— Нурымбет „большой“ бар оның қасында.
Мамыт баслықтын да қуртыңлар көзин.
Қанша өгиз болса мал қорасында
Айдап әкелиңдер! Мақулма сөзим?!
— Мақул!
— Әжеп!!— десип атланды жолға.
Аспанда жулдызлар, аспанда ай тек...

10

...Сатыр-сугыр етип урылды сонда,
Ишке сынып түсти илекер әйнек.
Гүрип етип атылды бесатар бирден,
Тағы да атылды... Қадир, Нурымбет
Мүйешке тығылды сасып дегбирден,
Даладан бақырар: „Питти күниң!“ деп.
Иште сес-семир жоқ, қараңғы жайда
„Адам жоқ шығар“ деп ойлады олар.
— Ен әуел сен кир,— деп Арзымбет байға
Есик бетке келип мирәтин салар.
Ийтлер шабаланды, мөңиреп маллар,
Аўыл азан-қазан болып оянды.

—Уры!!—деп кыйкыўлап, караўыл зарлар,
 Хэр ким илингенин қолына алды.
 Жайда еки дүнья: жаңа хэм ески
 Гүреси басланды. Ең дәслеп кирген
 Арзымбеттиң өшти шәңкилдек сести,
 Басқасы оқ атып тағы бир-бирден
 Басқы таўып кашты. Халықтан айбынды,
 Мал да аман қалды, Мамыт та-аман.
 Сонда да ылайлап кетти айдынды,
 Бир ашығын жойтты сол сапарғы тан.
 Шала жансар еди, былғанып қанға
 Қадир аўнап жатгы. Жетти адамлар.
 Ал, Нурымбет аға есинен таңған,
 Хәзирше түри жок хәшнәрсе аялар.
 Шүтик шыра жанды, есикте жатқан
 Арзымбеттиң лашын жоғалтты көзден.
 Қадир сандырақлар: „Ким... мени атқан?...
 Достым, Асан... шықтым баяғы сөзден...
 Таң атгы ма?... Мени жақтыға шығарың...
 Кеўлим толмай барар... шүгик шыраға.
 Кереги болмайды .. бул.. тас шыраның...
 Жарқырайды... дейди .. еле Нур... аға...“
 Сөйтип, көзин жумды мәнгиликке ол,
 Оның хәуес таын көрди басқалар.
 „Жаңа жол“ колхозы болды „Комсомол“,
 Мейли, усы жерде питсин әпсанам!

*Октябрь, ноябрь,
 1973-ж.*

МАЗМУНЫ

1. Қосықлар

Туўылған жер толғаныслары (қосықлар дүркини)	5
Қарақалпақстаным менің (қосықлар дүркини)	12
Азатлық таңы	12
Ығбал соқпақлары	13
Арпалысларда	14
Нөкис	15
Ақ көкирекликті сүйер ақ қағаз	16
Институт-алтын босағам	17
Россия	17
Қарақалпақ халқына	18
Ойлар менің қанатым (қосықлар дүркини)	22
Гүздеги қосық	38
Қызым	39
Пахта монологи	40
Мен-дийқанман	44
Қап-қара бултларды күн көзин басқан	47
Сен бәлеттен келдің, мен пәслең қалдым	47
Ким биледи кимнің қанша жасарын	48
Биреулер тойға баратса	48
Көп мақталап хәзирде хэм бурын да	48
Элегия	49
Маңқышлақ дәптернен (қосықлар дүркини)	50
Таўларда өзгерер	51
Еле бәхәр алыс	52
Көк шалғышлы кыз	52
Бунда бәхәр	53
Қызлар қосық айтады	54

Институт октавалары	55
Сенн сағынаман	56
Сен дәм гүз	57
Үйіме келіушілерге ескертнү	58
Қоңырат мийнеткешлерине	59

2. Нама қосықлары

Жырлайман	63
Комсомол	64
Студентлер қосығы	64
Аралдағы қосық	65
Көзлеріңе интизарман	66
Мұхаббат қосығы	67
Қыз қосығы	67
Қызлар	68
Уатан	69
Устаз	69
Яр күтнү	70
Беруннн қызларына	71
Россияға	71
Ананы қадірлең адамлар	72
Халқыма	73
Уллы Октябрь	74
Бахтымызды қорғағанларға	75
Космонавтлар қақында қосық	76
Мен оқыған мектепте	77
Бахыттың сағасы Уллы Октябрь	77
Жас пахтакеш қосығы	78
Шофёр қосығы	79
Октябрь дәм бизлер	79
Бул бизнн жаслық	80
Студент қосығы	81
Шоманай	82
Студентлик сәлем	82
Естелик алдындағы қосық	83
Солдат анғы	84
Урыс ветеранларына	85
Пахтакеш қыз қосығы	85
Меннн бәдәрнм	86
Дәрья жағасында	87
Бағы-бостаным	87

Мұхаббат	88
Мектебим	89
Бахытлы балалық	90

3. Поэмалар

Булт дәм қуяш	93
Жамбас қала	111
Сен қақында қосық	120
Бәхәр дәм ғаррылар	131
Таң ашығы	140

На каракалпакском языке

Кенесбай Рахманов

ВЛЮБЛЕННЫЕ В ЗОРИ

(стихи и поэмы)

Издательство „Каракалпақстан“
Нукус—1978

Редактор *Б. Қайыпназаров*
Художник *Қ. Нажимов*
Худ редактор *Б. Ещанов*
Тех редактор *Б. Оттегенов*
Корректор *Г. Тажибаева*

ИБ—509

Теріўге берилген ўақты 2/IV—1978 ж. Басыўға рухсат
етилген ўақты 15/VIII—1978-жыл. Қағаз форматы 70X108¹/₃₂
Көлеми 5,0 баспа табак 7,0 шәртли баспа табак. 6,0 есап
баспа табак. РК № 33818 Тиражы 3000. Баҳасы. 90 т.

„Каракалпақстан“ баспасы, Нөкис қаласы, К. Маркс, 9.

ҚКАССР Министрлер Советиниң Баспа, полиграфия ҳәм
китап саўдасы ислери бойынша басқармасының „Правда“ның
50 жыллығы атындағы Нөкис полиграфкомбинаты. Заказ № 128